

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİTLİS İLİNİN TARIMSAL MEKANİZASYON
DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mehmet KOÇAK

TARIM MAKİNALARI ANABİLİM DALI

ANKARA

2006

Her hakkı saklıdır

Prof. Dr. Ayten ONURBAŞ AVCIOĞLU danışmanlığında, Mehmet KOÇAK tarafından hazırlanan bu çalışma 18/07/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Makinaları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ayten ONURBAŞ AVCIOĞLU
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Makinaları Bölümü Öğretim Üyesi

Üye : Prof. Dr. Gazanfer ERGÜNEŞ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Makinaları Bölümü Öğretim Üyesi

Üye : Yard. Doç. Dr. Ufuk TÜRKER
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Makinaları Bölümü Öğretim Üyesi

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Tezin Adı : Bitlis İlinin Tarımsal Mekanizasyon
Durumu Sorunları ve Çözüm Önerileri

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Ülkü MEHMETOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BİTLİS İLİNİN TARIMSAL MEKANİZASYON DURUMU, SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mehmet KOÇAK

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Makinaları Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayten ONURBAŞ AVCIOĞLU

Bu çalışmada Bitlis ilindeki mevcut tarımsal mekanizasyon durumu belirlenmiştir. Bölgenin coğrafi konumu, sosyal yaşam, ekonomik durum, vb. etkenlerin mekanizasyon durumu üzerindeki etkileri araştırılarak sorunlar ortaya çıkartılmıştır. Elde edilen verilerden yararlanarak sorunlara çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

2006, 84 sayfa

Anahtar Kelimeler: Tarımsal mekanizasyon, Bitlis, tarımsal mekanizasyon derecesi.

ABSTRACT

Master Thesis

AGRICULTURAL MECHANİZATIÖN LEVEL, ITS PROBLEMS AND
SUGGESTİÖNS FOR BETTER MECHANİZATIÖN İN BİTLİS PROVINCE

Mehmet KOÇAK

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agriculture Machinery

Supervisor: Prof. Dr. Ayten ONURBAŞ AVCIOĞLU

In this study, the existing agricultural mechanization state in the city of Bitlis has been determined. Searching the effects of regions geographical situation, social life, economical condition, etc. over mechanization, the problems has been brought to light. Taking advantage of the obtained data, solution proposals to the problems has been put forth.

2006, 84 page

Key Words: Agricultural mechanization, Bitlis, agricultural mechanization level.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Artan dünya nüfusunun beslenme problemlerini çözmek için dünya ülkeleri son yıllarda tarım teknolojilerini geliştirerek birim alandan daha fazla ürün almak zorunda kalmışlardır. Diğer taraftan tarımdaki insan ve hayvan gücünün yerini mekanik gücün almasının rolü büyüktür. Makinalaşmanın yaygınlaştırılmasıyla, tarım teknikleri çok çabuk uygulanır hale gelmiş, elverişli alanlar tarıma açılmış, sulanan araziler genişletilmiş, toprak daha iyi işlenir olmuş, ilaç ve gübre kullanımı artmış, daha iyi tohum, daha iyi damızlık kullanılır olmuş, sonuçta da ürünün kalitesi ve verim artmıştır. Bu gelişen teknolojinin çiftçiye aktarılmasında en önemli araç makinadır.

Tarımsal mekanizasyon, gelişmiş ve modern tarımın en önemli girdilerindendir. Mekanizasyon girdileri, makina ve enerjiden oluşmaktadır. Bu girdiler yardımıyla tarımsal üretimin artırılması, pazarlama etkinliklerinin geliştirilmesi, kayıpların önlenmesi, kalitenin iyileştirilmesi, iş prodüktivitesinin artırılması sağlanmakla kalmamakta, aynı zamanda kırsal nüfusun sosyo-ekonomik yönden geliştirilmeside gerçekleştirilmektedir.

Tüm ülkelerde tarımsal mekanizasyon, farklı düzeylerde gelişme ve uygulama göstermektedir. Bu farklılık, tarımsal işletmelerde de izlenebilmektedir. Şurası gerçektir ki mekanizasyon derecesi, her tarımsal işletmede işletmenin teknik ve ekonomik yapısına bağlı olarak farklı değerlerde olabilmektedir.

Bitlis ilindeki işletmelerde de tarımsal mekanizasyon uygulamaları işletmelerin teknik ve ekonomik yapılarına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Bitlis ilinde tarımda makina kullanımını artırmaya yönelik olarak hazırlanan bu çalışmanın konuyla ilgilenenlere yararlı olmasını dilerim.

Tez çalışmasının yapılması sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve çalışmalarımı titizlikle yönlendiren Danışman Hocam Prof. Dr. M. Arif EROL'a ve daha sonra atanan Prof. Dr. Ayten ONURBAŞ AVCIOĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca çalışmalarımda bana yardımcı olan Yard. Doç. Dr. Ufuk TÜRKER'e, Prof. Dr. Mustafa VATANDAŞ'a, Tarım Makinaları Bölümündeki diğer hocalarıma, Tarım Alet ve Makinaları Test Merkezi Müdürü Hamdi TAŞBAŞ'a, Tugem Alet ve Makina Şube Müdürü M. Ali OLGUN'a, Bitlis Tarım İl Müdürlüğünde çalışan Ziraat Mühendisi Adnan BİLGİN'e ve Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünde çalışan Hüseyin ÇELİK'e teşekkür ederim.

Mehmet KOÇAK

Ankara, Temmuz 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Bitlis İlinin Coğrafi Konum ve İklim Özellikleri.....	2
1.2. Bitlis İlinin Toprak Yapısı ve Özellikleri.....	5
1.3. Bitlis İlinde Sosyal Yaşam ve Ekonomik Özellikler.....	8
1.4. Bitlis İlinde Tarımsal Üretim.....	11
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	17
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	23
3.1. Materyal.....	23
3.1.1. Bitlis ili ve Türkiye’de tarım alet ve makinaları varlığı.....	23
3.1.2. Bitlis ili ve Türkiye’de tarımsal işletme özellikleri.....	31
3.1.3. Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon sorunlarının belirlenmesi.....	33
3.2. Yöntem.....	33
4. BULGULAR.....	35
4.1. Bitlis İli ve Türkiye’de Tarımsal Mekanizasyon Özellikleri.....	35
4.1.1. Bitlis ili ve Türkiye’de işlenen alana düşen traktör gücü değerleri.....	35
4.1.2. Bitlis ili ve Türkiye’de traktör sayısı / 1000 hektar değerleri.....	39
4.1.3. Bitlis ili ve Türkiye’de işlenen tarımsal alan / traktör değerleri.....	41
4.1.4. Bitlis ili ve Türkiye’de traktör başına düşen ekipman ağırlığı değerleri.....	43
4.1.5. Bitlis ili ve Türkiye’de traktör başına düşen ekipman sayısı değerleri.....	49
4.1.6. Bitlis ilindeki ilçelerin tarım alet ve makinaları varlığı.....	53
4.2. Bitlis İli ve Türkiye’de Tarımsal İşletme Özellikleri.....	56
4.2.1. Bitlis ili ve Türkiye’de traktörden yararlanma oranı.....	59
4.3. Bitlis İlinin Tarımsal Mekanizasyon Sorunları.....	61
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	65
KAYNAKLAR.....	71
EKLER.....	74
Ek-1.....	74
Ek-2.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	84

SİMGELER DİZİNİ

IB	İşçi birimi
İİ	İnsan iş günü
TYO	Traktörden yararlanma oranı
M	Makina
P	Pulluk
Ç	Çapa
Çek.	Çekilen
Ek.	Ekim
Sel.	Selektör

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Bitlis ilinin traktör sayıları.....	36
Şekil 4.2. Türkiye'deki traktör sayıları.....	36
Şekil 4.3. Türkiye-Bitlis işlenen alana düşen güç miktarları.....	38
Şekil 4.4. Türkiye-Bitlis 1000 ha alana düşen traktör sayısı.....	41
Şekil 4.5. Türkiye-Bitlis işlenen tarımsal alan / traktör değerleri.....	43
Şekil 4.6. Türkiye-Bitlis bir traktöre düşen ekipman ağırlığı.....	48
Şekil 4.7. Türkiye ve Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları.....	53
Şekil 4.8. Bitlis ilinin ilçelerine ait traktör sayıları oranları.....	54
Şekil 4.9. Türkiye ve Bitlis ilinin işletme tipine göre işletme sayısı oranları.....	59

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Bitlis ili 2004 yılı günlük ortalama sıcaklık değerleri.....	3
Çizelge 1.2. Bitlis ili 2004 yılı günlük toplam yağış miktarı.....	4
Çizelge 1.3. Türkiye'nin nüfusu.....	8
Çizelge 1.4. Bitlis ilinin nüfusu.....	9
Çizelge 1.5. Bitlis ilinin cinsiyete göre işgücü durumu.....	9
Çizelge 1.6. Bitlis ilinin okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfusu.....	10
Çizelge 1.7. Bitlis ilinin bitkisel üretimi ve ekilen alan miktarları.....	11
Çizelge 1.8. Bitlis ilinin tarım alanları.....	13
Çizelge 1.9. Türkiye'nin tarım alanları.....	14
Çizelge 1.10. Bitlis ilinin meyve ağacı sayıları ve üretim miktarları.....	15
Çizelge 1.11. Bitlis ilinde beslenen hayvan sayıları.....	16
Çizelge 3.1. Bitlis ilindeki traktörlerin güç gruplarına göre sayıları.....	23
Çizelge 3.2. Türkiye'deki traktörlerin güç gruplarına göre sayıları.....	24
Çizelge 3.3. Bitlis ilinin tarım alet ve makina sayıları.....	24
Çizelge 3.4. Türkiye'nin tarım alet ve makina sayıları.....	26
Çizelge 3.5. Tarım alet ve makina ağırlıkları.....	28
Çizelge 3.6. Bitlis ilindeki ilçelere ait tarım alet ve makina sayıları.....	29
Çizelge 3.7. Türkiye'de işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayıları.....	31
Çizelge 3.8. Bitlis ve Türkiye'de işletme tipine göre işletme sayısı ve arazi büyüklüğü.....	32
Çizelge 3.9. Bitlis ilinde işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri ve traktör kullanan işletme sayıları.....	32
Çizelge 4.1. Bitlis ilinin toplam traktör güçleri.....	35
Çizelge 4.2. Güç gruplarına göre Türkiye'deki toplam traktör güçleri.....	37
Çizelge 4.3. Bitlis ilinde işlenen alanlara düşen traktör güçleri.....	38
Çizelge 4.4. Türkiye'de işlenen alanlara düşen traktör güçleri.....	38
Çizelge 4.5. Bitlis ilinin traktör sayısı / 1000 ha değerleri.....	40
Çizelge 4.6. Türkiye'nin traktör sayısı / 1000 ha değerleri.....	40
Çizelge 4.7. Bitlis ilinde işlenen tarımsal alan / traktör değerleri.....	42
Çizelge 4.8. Türkiye'nin işlenen tarımsal alan / traktör değerleri.....	42
Çizelge 4.9. Bitlis ilinin tarım alet ve makina ağırlıkları.....	44
Çizelge 4.10. Bitlis ilinin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları.....	45
Çizelge 4.11. Türkiye'nin tarım alet ve makina ağırlıkları.....	46
Çizelge 4.12. Türkiye'nin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları.....	48
Çizelge 4.13. Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları.....	49
Çizelge 4.14. Türkiye'de bir traktöre düşen makina sayıları.....	51
Çizelge 4.15. Bitlis ilinin ilçelerinde bulunan traktör sayıları.....	54
Çizelge 4.16. Bitlis ilinin ilçelerinde kullanılan başlıca tarım alet ve makina sayıları ve oranları.....	56

Çizelge 4.17. İşletme büyüklüğüne göre işletme sayısı ve işletmenin tasarrufunda bulunan arazi büyüklüğü.....	57
Çizelge 4.18. İşletme tipine göre işletme sayısı ve arazi büyüklüğü oranları.....	58
Çizelge 4.19. Bitlis ve Türkiye’de işletme büyüklüğüne göre, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayıları oranları.....	61
Çizelge 5.1. Bitlis ilinde ve Türkiye’de işlenen alanlara düşen traktör güçleri.....	65
Çizelge 5.2. Bitlis ili ve Türkiye’nin traktör sayısı / 1000 ha değerleri.....	66
Çizelge 5.3. Bitlis ilinde ve Türkiye’de işlenen tarımsal alan / traktör değerleri.....	66
Çizelge 5.4. Bitlis ilinin ve Türkiye’nin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları.....	67
Çizelge 5.5. Bitlis ilinde ve Türkiye’de bir traktöre düşen makina sayıları.....	67

1.GİRİŞ

İyi bir tarımsal mekanizasyon uygulaması ile işlerin zamanında gerçekleştirilmesi ve toprak hazırlama, ekim ve hasat gibi çeşitli tarımsal işlemlerin basit alet ve makinalar yerine daha modern bir şekilde yapılması ile birim alanda elde edilen ürün önemli ölçüde artırılabilir (Kadayıfçılar vd. 1990).

Uygulamada tarımın mutlak mekanizasyon derecesini değerlendirmek zordur. Özellikle bunu tek bir rakamla ifade etmek mümkün değildir. Bu konuda, verilen bir işletme ile diğer işletmeler arasında relatif bir kıyaslama yapmak olasıdır ve daha basit bir değerlendirmeyi oluşturur. Bu tip kıyaslamalar, çeşitli ülke tarımları arasında da yapılabilir (Kadayıfçılar vd. 1990).

Tarımsal mekanizasyon derecesinin değerlendirilmesinde; kW/ha, ha/traktör, traktör sayısı/1000ha, mevcut makina gücünün toplam insan-hayvan makina gücüne oranı, traktör kullanılan işletme sayısı/toplam işletme sayısı, ekipman ağırlığı/traktör sayısı, traktör çalışma süresi-saat/yıl, biçerdöver için biçerdöverle hasat edilen alan/biçerdöver sayısı, Mj/ha, kW/işçi birimi, insan iş günü/ha ve işletme büyüklüğü değerleri kullanılmaktadır (Kadayıfçılar vd. 1990).

Bu çalışmada yöntem olarak, 1999-2005 yıllarına ait istatistiksel veriler ve kaynaklar kullanılarak, Bitlis ve Türkiye geneli için birim alan başına düşen traktör güçleri (kW/ha), traktör başına düşen tarım alanları (ha/traktör), birim tarım alanına düşen traktör sayıları (traktör/1000ha), traktör başına düşen alet ekipman ağırlıkları (ton/traktör), traktör başına düşen ekipman sayıları (ekipman/traktör), ilçelere ait tarım alet ve makina varlığı ve işletme özellikleri hesaplanarak değerlendirilmiştir. Anket çalışmalarından yararlanarak Bitlis ilindeki tarımsal mekanizasyon sorunları belirlenmiş ve bu sorunlara uygun çözüm önerileri verilmiştir.

Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon derecesi belirlenirken Türkiye değerleri ile kıyaslamalar yapılmıştır. Bu şekilde Bitlis ilinin tarımı ve makinalaşma derecesi belirlenmeye çalışılmıştır.

1.1. Bitlis İlinin Coğrafi Konum ve İklim Özellikleri

Bitlis ili toprakları doğudan Van ili ve Van Gölü, güneyden Siirt ve Batman, batıdan Muş, kuzeyden Ağrı ile çevrilidir (Anonim 2002a).

Bitlis'in genel olarak yüzölçümü 7094 km² dir. Türkiye'nin yüzölçümü 783562 km²'dir (Anonim 2005b). Bitlis bu yüzölçümü ile Türkiye topraklarının % 1'ini oluşturmaktadır.

Yeryüzü şekilleri açısından il topraklarının % 71' ini dağlar, % 16'sını platolar, %3'ünü yaylalar ve %10'unu da ovalar oluşturmaktadır (Anonim 2002a).

Bitlis'in ortalama yüksekliği 1605 metre, toplam köy sayısı 334'dür. Merkez ilçe ile birlikte 7 ilçesi bulunmaktadır. İle bağlı ilçeler; Merkez, Hizan, Mutki, Ahlat, Adilcevaz, Tatvan ve Güroymak'tır (Anonim 2002a).

Yetiştirme periyodu Merkez, Mutki, Hizan ilçelerinde 250 gün (20 Mart-30 Kasım); Ahlat, Adilcevaz, Tatvan ve Güroymak ilçelerinde 235 gündür (1 Nisan-25 Kasım). Genel olarak yetiştirme periyodu bakımından, ilin tamamı, sert ve uzun kış şartlarından dolayı kısa bir yetiştirme periyoduna sahiptir (Anonim 2002a).

Yeryüzünün sayılı volkanik dağlarından olan Nemrut ve Süphan dağları Bitlis ili sınırları içerisinde yer alan Süphan Dağı 4058 metrelik yüksekliğiyle Türkiye'nin ikinci büyük dağı olup üzerinde 400 metre çapında krater bir göl bulunmaktadır. Nemrut Dağı (2935 m), ilin turizm potansiyeli açısından en önemli doğal varlığıdır. Dağın üzerinde Türkiye'nin birinci, dünyanın ise ikinci en büyük krater gölü olan Nemrut Gölü bulunmaktadır (Anonim 2002a).

Dicle havzasında bulunan Bitlis ilinin kışları soğuk, yazları ılık geçmektedir. Yıllık yağışın % 70'i Ekim, Mart arası soğuk dönemde görülür. Yani soğuk karasal bol yağışlı iklim tipi etkilidir. Yıllık ortalama sıcaklık, 9,0 °C civarındadır. En düşük sıcaklık – 22,0 °C civarındadır. En yüksek sıcaklık 02.09.1963 tarihinde 44,4 °C ile 17.07.2000 tarihinde 38,0 °C olarak ölçülmüştür (Anonim 2005a).

Bitlis ilinin 2004 yılına ait günlük ortalama sıcaklık değerleri Çizelge 1.1.'de verilmiştir. En düşük ortalama sıcaklık 18.12.2004 tarihinde -11,2 °C olmuştur. En yüksek ortalama sıcaklık 30.07.2004 tarihinde 25,5 °C olmuştur.

Çizelge 1.1. Bitlis ili 2004 yılı günlük ortalama sıcaklık değerleri (°C) (Anonim 2005a)

GUN	OCAK	SUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZRN	TEMMUZ	AGUST	EYLUL	EKIM	KASIM	ARALK
1	-3.9	-1.6	4.5	4.1	8.4	15.2	19.8	24.6	20.0	14.8	9.0	-5.3
2	-2.1	-2.8	4.8	2.2	11.6	14.4	20.5	24.4	20.0	17.6	8.8	-5.2
3	-0.6	-0.7	5.4	3.0	9.2	15.0	22.7	21.6	19.7	14.6	7.7	-3.1
4	1.4	-2.6	6.3	-4.3	8.0	15.2	22.6	21.3	19.7	12.2	4.8	-3.4
5	0.5	-3.6	10.0	-0.6	11.2	16.6	23.1	22.2	20.9	12.4	3.9	-0.8
6	1.0	-3.6	4.9	4.4	10.3	17.8	23.0	22.8	18.8	12.9	5.4	-7.8
7	0.5	-3.8	3.1	5.6	13.6	18.2	21.9	23.0	16.5	15.8	8.7	-5.9
8	-5.8	1.2	2.2	7.3	15.0	20.4	23.5	23.6	20.4	14.4	9.4	-2.9
9	-7.0	3.0	3.4	9.4	15.3	17.3	21.1	22.5	23.6	15.0	8.7	-5.9
10	-4.6	4.3	4.0	12.0	18.5	16.0	21.8	22.4	17.8	11.0	8.6	-7.4
11	-2.4	0.7	2.6	12.1	14.0	15.7	20.5	24.0	17.9	10.4	8.4	-4.5
12	0.5	0.8	-0.1	12.5	8.7	16.8	22.8	19.2	16.4	12.4	7.6	-8.2
13	-1.8	2.2	0.0	14.0	9.2	19.0	21.7	19.5	15.1	11.3	7.1	-8.9
14	0.2	-0.3	0.7	16.2	9.8	19.4	22.1	20.1	17.1	11.1	6.1	-4.4
15	0.3	-8.2	-0.3	10.6	9.9	21.2	22.6	21.6	17.5	10.6	6.5	-8.4
16	0.8	-9.0	-1.2	4.5	6.8	18.4	20.4	22.0	17.0	11.0	5.0	-9.8
17	0.0	-8.6	-0.4	5.4	6.8	16.9	22.5	22.3	16.0	11.2	4.0	-10.4
18	-5.6	-4.4	-1.2	6.3	10.9	19.4	22.8	21.8	17.7	11.5	3.1	-11.2
19	-3.8	-3.3	2.2	6.8	12.9	21.0	21.5	20.2	19.2	12.8	1.6	-6.6
20	-4.0	-2.2	2.8	7.2	6.8	20.4	22.2	19.5	18.0	13.9	3.2	-1.9
21	-2.2	-1.1	5.8	8.7	11.0	20.0	22.7	20.3	18.3	8.5	4.0	-2.0
22	1.0	-4.2	6.2	10.9	13.1	20.8	22.4	19.7	17.0	5.8	-0.2	-3.2
23	0.4	-9.9	7.6	5.7	15.0	22.4	21.0	21.7	16.7	6.2	-5.5	-1.4
24	-0.5	-8.6	9.4	5.4	14.8	20.5	20.2	22.4	15.4	7.2	-7.3	-1.1
25	0.0	-1.0	10.0	6.4	15.2	20.0	20.5	21.7	16.2	8.4	-2.6	-1.2
26	-0.5	2.1	9.3	7.8	18.2	19.6	20.0	22.0	18.1	9.3	-2.1	1.2
27	-0.7	0.7	8.7	11.2	16.4	21.8	22.1	20.4	18.0	11.3	-4.0	0.1
28	-3.5	2.0	9.9	12.9	12.0	22.2	22.6	19.6	19.0	10.0	-7.8	0.2
29	-3.4	3.6	12.4	10.6	11.6	17.2	24.9	19.6	18.1	12.6	-8.1	-0.3
30	-4.5		3.1	7.3	13.6	19.2	25.5	19.5	16.9	8.1	-7.2	0.6
31	-2.5		3.6		16.7		24.0	19.6		9.3		-1.1

Ortalama yıllık yağış miktarı 575-1617 mm arasında değişmektedir. Ortalama nisbi nem % 63'tür. Ortalama rüzgar hızı 2,2 m/s olarak belirlenmiştir (Anonim 2005a).

Bitlis ilinin 2004 yılına ait günlük toplam yağış miktarları Çizelge 1.2.'de verilmiştir. Çizelgedeki boş bırakılan tarihlerde yağış düşmemiştir. 2004 yılında 1215,3 mm yağış düşmüştür.

Çizelge 1.2. Bitlis ili 2004 yılı günlük toplam yağış miktarı (mm) (Anonim 2005a)

GÜN	OCAK	SUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZRN	TEMMUZ	AGUST	EYLUL	EKİM	KASIM	ARALK
1			0.1		16.7						2.0	
2			1.1									
3	3.5		2.2	9.2	10.2							
4		7.1			25.7					0.6	4.0	
5	5.6	1.8		0.2	2.3		8.3			2.3	22.6	
6	19.4		62.8									4.0
7	1.3		15.3		1.9					1.7	2.8	
8	31.2									1.3	1.6	0.2
9	14.7	1.1								15.1	5.5	0.1
10	9.2	2.5		1.5		1.2	0.1				7.0	
11	6.9	2.3										
12	1.8	32.1	5.7		0.2						1.1	1.3
13	0.5	1.2	7.9		13.6			0.6				
14	1.6	17.1										
15	17.3	20.6		3.8	2.7							2.7
16	6.0	3.5		8.1	5.7							
17	8.0	12.1		11.0	23.2	4.4					39.0	
18	22.2		4.7		18.0	18.3					39.0	
19		2.6	0.4	3.2	1.1						0.2	
20		0.1		4.0	6.7							0.5
21		8.2		5.9	7.9						0.7	
22		32.6		3.2						14.3	52.1	
23	7.1	36.0									79.8	
24	9.4	0.4		21.0								6.4
25	27.4			6.8								7.3
26				0.5							8.9	
27	2.0			1.5							61.7	
28					0.5	1.8					2.3	
29				2.2	12.4							
30			14.8	16.5	4.5					1.0		
31			29.0		0.8					18.4		

1.2. Bitlis İlinin Toprak Yapısı ve Özellikleri

İlde görülen iklim ve jeolojik yapı farklılıkları ile vejetasyondaki çeşitlilik, değişik özelliklere sahip toprakların oluşumuna neden olmuştur (Anonim 2002a).

Bitlis'te I-IV. sınıf tarım arazileri 160 278 ha olup, genelde tarım bu araziler üzerinde yapılmaktadır. 510 422 ha alanı olan V-VIII. sınıf arazilerde de işlemeli tarım yapıldığı görülmektedir. Ancak, bu araziler işlemeli tarıma uygun değildir. Tarım alanlarından sonra ikinci sırayı alan mera alanları ve orman alanları VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kullanma kabiliyet sınıfları sekiz adet olup, toprak zarar ve sınıflandırmaları I. sınıftan VIII. sınıfa doğru giderek artmaktadır (Anonim 2002a).

I. sınıf arazilerin kapladığı alan 22 618 ha olup il yüzölçümünün %2,6'sını teşkil etmektedir. I. sınıf arazilerin %56'sını alüviyal topraklar %11'ini kolüviyal topraklar, %4'ünü kireçsiz kahverengi orman toprakları, %29'unu kireçsiz kahverengi topraklar oluşturmaktadır. Bu arazilerin 16 818 ha'da nadaslı kuru tarım, 4 379 ha'da sulu tarım, 51 ha'da yetersiz sulu tarım yapılmaktadır. Geriye kalan kısmı ise çayır-mera, orman ve yerleşim alanıdır. Topoğrafya düz veya düze yakın, eğim %0-2'dir. Su ve rüzgar erozyonu zararı yok veya çok azdır (Anonim 2002a).

II. sınıf arazilerin kapladığı alan 42 740 ha olup il yüzölçümünün %4,9'unu teşkil etmektedir. Bu arazilerin %6,5'ini alüviyal, %3,8'ini kolüviyal topraklar, %1'ini kırmızı sarı podzolik, %23,3'ünü kireçsiz kahverengi orman, %3'ünü kestane rengi, %28,4'ünü kireçsiz kahverengi, %34'ünü volkanik karakterli (regosoller) toprak çeşidi oluşturmaktadır. Bu arazilerin; 22402 ha'da kuru tarım, 9 782 ha'da sulu tarım yapılmaktadır. II. sınıf arazilerin geriye kalan kısmı ise çayır-mera, orman ve yerleşim alanıdır. Bu arazilerin %33'ünde eğim %0-2 ve %67'sinde %2-6 arasında değişmektedir. Bu arazilerin %36'sı derin, %41,6'sı orta derin, %22,4'ü sığdır. Ayrıca bu arazilerin %5,8'inde yaşlılık problemi vardır (Anonim 2002a).

III. sınıf arazilerin kapladığı alan 42 904 ha olup il yüzölçümünün %5'ini teşkil etmektedir. Bu arazilerin %7,77'si alüviyal topraklar, %1,26'sı kolüviyal topraklar, %12,2'si kireçsiz kahverengi orman toprakları, %4,77'si kestane rengi topraklar, %4,5'i kahverengi topraklar, %41'i kireçsiz kahverengi topraklar, %28,5'i volkanik karakterli topraklar oluşturmaktadır. Bu sınıfın %9'u hafif eğimli, geriye kalanı da orta ve dik eğimlidir. %13,3'ü derin, %64,5'i orta derin, %22,2'si ise sıgıdır. Bu toprak grubunda %6,53 oranında drenaj sorunu vardır. Toprakların %70,7'sinde hafif erozyon, %7'sinde şiddetli erozyon hakimdir. Bu alanların kullanım durumları ise 19 617 ha kuru tarım, 8048 ha sulu tarım şeklindedir. Geriye kalan kısmı ise çayır-mera, orman ve yerleşim alanıdır (Anonim 2002a).

IV. sınıf arazilerin kapladığı alan 48 441 ha olup il yüzölçümünün %5,6'sını teşkil etmektedir. Bu arazilerin %5'i alüviyal topraklar, %1'i kolüviyal topraklar, %4,5'i kireçsiz kahverengi orman toprakları, %12,3'ü kestane rengi topraklar, %4,2'si kahverengi topraklar, %7,5'i kireçsiz kahverengi topraklar, %70'ini de volkanik karakterli topraklar oluşturmaktadır. Bu alanların kullanım durumları ise 19 617 ha'da kuru tarım, 8 252 ha'da sulu tarım şeklindedir. Geriye kalan kısmı ise çayır-mera, orman ve bahçe alanıdır. Bu arazilerin %0,6'sı düz, %33,4'ü hafif eğimli, geriye kalan %66'sı ise orta ve dik eğime sahiptir. Toprakların %2'si derin, %71,2'si orta derin, %26'sı sıgı ve çok sıgıdır. Bu toprakların %7,4'ü orta, %26'sı şiddetli erozyona uğramaktadır (Anonim 2002a).

V. sınıf arazilerin kapladığı alan 3 575 ha olup il yüzölçümünün %0,4'ünü teşkil etmektedir. Bu arazilerde yetişecek bitki cinsini sınırlayan ve kültür bitkilerinin normal gelişmesini önleyen sınırlandırmalara sahiptir. Bu arazilerin tamamı çayır-mera arazisi olarak kullanılmaktadır (Anonim 2002a).

VI. sınıf arazilerin kapladığı alan 50 119 ha olup il yüzölçümünün %5,8'ini teşkil etmektedir. Bu arazilerin %0,4'ü kolüviyal topraklar, %16'sı kireçsiz kahverengi orman toprakları, %13'ü kestane rengi topraklar, %4,5'i kahverengi topraklar, %32,1'i kireçsiz kahverengi topraklar ve %34'ü volkanik karakterli topraklardır. Bu toprakların %11,8'i orta, geriye kalanın tamamı dik ve çok dik eğime sahiptir. %30,5'i orta derin, %69'u sıgı

ve çok sığ derinliğe sahiptir. Bu arazilerin tamamına yakın bölümü orta ve şiddetli erozyon altındadır. Bu arazilerin 7 009 ha'ı tarım arazisi, 34 424 ha mera, 8 434 ha orman-funda, 252 ha ise yerleşim yeri arazisi olarak kullanılmaktadır (Anonim 2002a).

VII. sınıf arazilerin kapladığı alan 440 765 ha olup il yüzölçümünün %51'ini teşkil etmektedir. Bu arazilerin %0,8'i alüviyal topraklar, %3'ü kırmızı sarı podzolik topraklar, %0,9'u kahverengi orman toprakları, %46'sı kireçsiz kahverengi orman toprakları, %2'si kahverengi topraklar, %43,8'i kireçsiz kahverengi topraklar, %3,5'i volkanik karakterli topraklardan oluşmaktadır. Bu sınıfa giren topraklar çok dik eğim, erozyon, toprak sağlığı, taşlılık, yaşlılık, tuzluluk veya sodilik gibi kültür bitkilerinin yetiştirilmesini engelleyen çok şiddetli sınırlandırmalara sahiptir. Bu arazilerin tamamına yakını dik eğimlidir. %2 kadarı derin ve orta derin %98'i sığ ve çok sığ topraklardır. Bu arazilerin 3 671 ha'da drenaj problemi görülmektedir. Erozyon %1'inde hafif ve orta, %99'unda şiddetli ve çok şiddetlidir. Bu arazilerin 1 114 ha'ı kuru tarım ve sulu tarım, 220 385 ha'ı çayır-mera, 218 830 ha'ı orman-funda geriye kalan kısmı ise tarım dışı ve yerleşim alanı olarak kullanılmaktadır. İl topraklarında kültür bitkilerinin yetiştirilmesini ve tarımsal kullanımı kısıtlayan etmenlerin en önemlilerini erozyon, sağlık, taşlılık, kayalık, ve drenaj bozukluğu teşkil etmektedir (Anonim 2002a).

VIII. sınıf arazilerin kapladığı alan 19 538 ha olup il yüzölçümünün %2,3'ünü teşkil etmektedir. Bu tip araziler erozyon, yaşlılık, kayalık, düşük rutubet kapasitesi, tuzluluk ve sodiklik gibi kısıtlayıcılardan birinin veya birkaçının önlenemeyecek derecedeki şiddetli sınırlandırmaları nedeniyle ot, ağaç ve kültür bitkilerinin yetiştirilmesine elverişli değildir (Anonim 2002a).

İl genelinde; orman ve fundalık alanların %5'i III-IV. sınıf araziler, çok az bir kısmı I-II. sınıf araziler, geriye kalan %95'lik kısmı ise VI-VII. sınıf araziler oluşturur (Anonim 2002a).

Yerleşim alanları ise ilin 3 111 ha'lık kısmını kapsamaktadır. Bu alanların 1 153 ha'ı I-IV. sınıf arazilerde, 978 ha V-VII. sınıf arazilerde, 980 ha da VIII. sınıf araziler üzerinde yer almaktadır (Anonim 2002a).

Çayır-mera alanlarının %3,5'i düz, %3'ü hafif, %7,5'i orta, %86'sı dik eğimlidir. Kuru tarım yapılan alanların %30'u düz, %31'i hafif, %39'u orta eğimlidir. Sulu tarım yapılan alanların %38'i düz, %30'u hafif, %24'ü orta, %8'i dik eğimlidir (Anonim 2002a).

1.3. Bitlis İlinde Sosyal Yaşam ve Ekonomik Özellikler

Türkiye'nin 2000 yılı sayımına göre nüfusu 67 803 927 kişidir. Türkiye'nin 1990 ve 2000 yıllarına ait nüfusları ile nüfus artış hızları Çizelge 1.3.'te verilmiştir. Türkiye genelinde şehir nüfusunda büyük bir artış görülmektedir. Türkiye'de nüfus artış hızı şehir nüfusunda ‰ 26,81 oranında artarken, köy nüfusunda ‰ 4,72 oranında artmıştır. Aynı dönemde Türkiye genelindeki nüfus artış hızı ‰ 18,28 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 1.3. Türkiye'nin nüfusu (Anonim 2005b)

	1990	2000	NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)
ŞEHİR	33 656 275	44 006 274	26,81
KÖY	22 816 760	23 797 653	4,72
TOPLAM	56 473 035	67 803 927	18,28

Bitlis ilinin 1990 ve 2000 yıllarına ait nüfusları ile nüfus artış hızları Çizelge 1.4.'te verilmiştir. Bitlis ilinin 1990 yılında nüfusu 330 115 iken, 2000 yılında nüfus artarak 388 678'e yükselmiştir. Bu dönemde şehir nüfusunda nüfus artış hızı ‰ 42,13 oranında büyük bir artış gösterirken, köy nüfusunda ‰ -9,53 oranında bir azalma

göstermiştir. Bu sayısal değerlere göre Bitlis ilinde köyden kente doğru göç olduğu görülmektedir. Bitlis ve Türkiye'nin bu dönemde nüfus artış hızları toplamda birbirlerine yakın değerlerde iken, Bitlis ilinin şehir nüfusundaki nüfus artış hızı Türkiye'den fazladır.

Çizelge 1.4. Bitlis ilinin nüfusu (Anonim 2005b)

	1990	2000	NÜFUS ARTIŞ HIZI (‰)
ŞEHİR	144 029	219 511	42,13
KÖY	186 086	169 167	-9,53
TOPLAM	330 115	388 678	16,33

Bitlis ilinde tarım, hayvancılık, ormancılık ve avcılık işlerinde çalışan nüfus 83 793 kişidir. Bu nüfusun 37 749 kişisi erkek, 46 044 kişisi kadındır (Anonim 2002b). Tarımda çalışan nüfusun büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Bitlis ilinin cinsiyete göre işgücü durumu Çizelge 1.5.'te verilmiştir. Bu çizelge 12 ve daha yukarı yaş nüfusa göre düzenlenmiştir. Bitlis ilinde işgücüne katılan nüfus 137 202 kişidir. Bu nüfusun 119 877 kişisi istihdam edilmiş, 17 325 kişisi de iş bulamamıştır. İşgücü nüfusunun %63,06'sı erkek, %36,93'ü kadındır. Erkeklerin %59,71'i istihdam edilirken, kadınların %40,29'u istihdam edilmiştir. Erkeklerin %86,27'si işsiz kalırken, kadınların %13,73'ü işsiz kalmıştır.

Çizelge 1.5. Bitlis ilinin cinsiyete göre işgücü durumu (Anonim 2002b)

İşgücü	Erkek Nüfus	Erkek Nüfus (%)	Kadın Nüfus	Kadın Nüfus (%)	Toplam Nüfus	Toplam Nüfus (%)
İstihdam	71 581	59,71	48 296	40,29	119 877	100
İşsiz	14 946	86,27	2 379	13,73	17 325	100
Toplam	86 527	63,06	50 675	36,93	137 202	100

Türkiye’de nüfus hareketlerinin büyük çoğunluğunu kırdan kente göç teşkil etmektedir. Göç alan illerin tamamı, sosyal ve ekonomik bakımdan gelişmiş batı bölgelerinde, göç veren illerin çoğu ise Doğu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri’nde bulunmaktadır. Bitlis özellikle son dönemlerde en fazla göç veren illerin başında gelmektedir. Yüzölçümünün küçüklüğü yanında, yüksek doğurganlığa bağlı olarak, tarım kesimindeki hızla büyüyen çalışma çağındaki genç erkek nüfus, topraksızlaşma gibi diğer etmenlerin de itici etkisi ile kırsal alandan diğer bölgelere yönelik bir göç hareketi içerisinde. Kırdan kente göç edenlerin il nüfusuna oranı da Türkiye ortalamasından daha yüksektir (Anonim 2002a).

Bitlis ilinin okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfusu Çizelge 1.6.’da verilmiştir. Bu çizelgedeki değerler 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus içindir. Bitlis ilinde, 1990-2000 yılları arasında okuma yazma bilmeyen nüfusta azalma görülürken, okuma yazma bilen nüfusta artış görülmektedir. 1980-1990 yılları arasındaki okuma yazma bilen kadın nüfusun %16,43’ten %44,22’ye yükselmesi eğitime verilen önemin en iyi göstergesidir. 1980 yılında toplam erkek nüfusunun %57,54’ü, toplam kadın nüfusunun ise %16,43’ü okuma yazma öğrenmiştir. 2000 yılında toplam erkek nüfusunun %85,04’ü, toplam kadın nüfusunun ise %58,09’u okuma yazma öğrenmiştir.

Çizelge 1.6. Bitlis ilinin okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfusu (Anonim 2002b)

Yıllar	Okuma yazma bilmeyen nüfus		Okuma yazma bilen nüfus		Toplam nüfus	
	E	K	E	K	E	K
1980	44 029 (%42,45)	78 220 (%83,56)	59 680 (%57,54)	15 375 (%16,43)	103 715 (%100)	93 601 (%100)
1990	34 042 (%25,27)	70 176 (%55,77)	100 675 (%74,72)	55 643 (%44,22)	134 728 (%100)	125 828 (%100)
2000	25 168 (%14,94)	62 509 (%41,81)	143 254 (%85,04)	86 858 (%58,09)	168 444 (%100)	149 517 (%100)

* Parantez içindeki değerler % oranlarıdır.

Bitlis'te şehir merkezlerinde 67 ilköğretim okulu, 11 lise, 14 adet teknik meslek lisesi, köylerinde ise 318 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Toplam mevcut öğretmen sayısı 2127'dir. Bitlis'te ayrıca Van 100. Yıl Üniversitesi'ne bağlı ön lisans eğitimi veren 4 adet Meslek Yüksek Okulu ve lisans eğitimi veren 1 adet Sağlık Yüksek Okulu bulunmaktadır. Bu okullara il dışından da öğrenci gelerek öğrenimlerini sürdürmektedir (Anonim 2002a).

1.4. Bitlis İlinde Tarımsal Üretim

Bitlis ilinde sosyal ve ekonomik hayatta tarımın önemli bir yeri vardır. Mevcut sanayii kuruluşları tarıma dayalıdır. Halkın geçim kaynağı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır (Anonim 2004a).

Bitlis ilinin bitkisel üretim değerleri ve ekilen alan miktarları Çizelge 1.7.'de verilmiştir. Tarla ürünleri arasında en fazla tahıl, tahıllar arasında da en fazla buğday üretimi yapılmaktadır. Toplam ekilen alanın % 44,34'ünü oluşturan buğday, 59 296 ha alana ekilmiştir. Buğday, 66 949 ton üretimi ile toplam üretim miktarının % 24,78'ini oluşturmaktadır.

Çizelge 1.7. Bitlis ilinin bitkisel üretimi ve ekilen alan miktarları (Anonim 2005c)

	Ürünler	Ekilen Alan (ha)	Ekilen Alan (%)	Üretim (ton)	Üretim (%)
Tahıllar	Buğday	59 296	44,34	66 949	24,78
	Arpa	373	0,28	427	0,16
	Çavdar	1 461	1,10	1 751	0,65
	Mısır	77	0,06	172	0,06
	Darı	64	0,05	145	0,05
	Pirinç	52	0,04	192	0,07
	Baklagiller	Nohut	28	0,02	32
Fasulye		580	0,43	738	0,27
Endüstriyel Bitkiler	Tütün	2 716	2,03	2 896	1,07
	Şeker Pancarı	1 984	1,48	69 677	25,79
Yumru Bitkiler	Soğan (kuru)	69	0,05	600	0,22
	Sarımsak (kuru)	1	0,00	3	0,00
	Patates	2 198	1,64	53 095	19,65
Sebzeler		1 455	1,09	17 861	6,61
Meyveler		2 161	1,62	12 292	4,55
Yem Bitkileri	Yonca	12 297	9,20	40 482	14,98
	Korunga	1 019	0,76	2 863	1,06
Nadas		47 890	35,81	-	-
Toplam		133 721	100,00	270 175	100,00

Buğday üretimi kuru şartlarda yapılmaktadır. Üretimi yapılan tahılların büyük bir kısmını Toprak Mahsulleri Ofisi almakta geri kalanını ise işletmeler kendi bünyelerinde kullanmaktadır (Anonim 2004a).

Endüstri bitkilerinden tütün ve şeker pancarı ekimi yapılmaktadır. Toplam ekilen alanın % 2,03'ünü oluşturan tütün, 2 716 ha alana ekilmiştir. Tütün, 2 896 ton üretim miktarı ile toplam üretim miktarının % 1,07'sini oluşturmaktadır. Toplam ekilen alanın % 1,48'ini oluşturan şeker pancarı, 1984 ha alana ekilmiştir. Şeker pancarı, 69 677 ton üretim miktarı ile toplam üretim miktarının % 25,79'unu oluşturmaktadır (Çizelge 1.7.).

Şeker pancarı sulama imkanı olan Adilcevaz, Ahlat, Güroymak ve Tatvan ilçelerinde yetiştirilmektedir. Şeker pancarı Muş ve Erciş şeker fabrikalarına satılmaktadır. Tütün, Bitlis ilindeki Tekel Tütün Fabrikası tarafından alınıp işlenmektedir. İlde küçük yapraklı, bodur boylu, içimi sert, kokulu virginya tipi tütün üretilmektedir. Tütün ilde ekonomik olarak en fazla getiriye sahip olan üründür. Yetiştirilen ürün "Tekel Yaprak Tütün İşletmesi Müdürlüğü" tarafından üreticiden satın alınmaktadır. Alımı yapılan tütün işlenmek üzere Ege Bölgesi'nde bulunan işletmelere gönderilmektedir. Üreticinin ürettiği ve toplam üretimin yaklaşık %3-4'ünü oluşturan bir miktar ürün ise üreticiler tarafından makinalarla kıyıldıktan sonra il içerisinde ve komşu illere sarma tütünü olarak pazarlanmaktadır (Anonim 2004a).

Yumru bitkilerinden patates 2 198 ha alana ekilmiş ve 53 095 ton ürün elde edilmiştir. Patates toplam üretim miktarının % 19,65'ini oluşturmaktadır. Kuru soğan 69 ha alana ekilmiş ve 600 ton ürün elde edilmiştir (Çizelge 1.7.).

İlde yetiştirilen patates tamamen iç tüketime yöneliktir. İl içerisinde patates tüketiminin fazla olması nedeniyle il dışından da patates getirilerek tüketiciye sunulmaktadır (Anonim 2004a).

Yem bitkilerinden yonca ve korunga ekilmektedir. Yonca 12 297 ha alana ekilmiş ve 40482 ton kuru yonca elde edilmiştir. Yonca üretimi, toplam üretim miktarının % 14,98'ini oluşturmaktadır (Çizelge 1.7.).

Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasında bulunan beş yıla ait tarım alanları Çizelge 1.8.'de verilmiştir. Ekilen toplam alan 1999 yılında 137 524 ha iken, 2003 yılında azalarak 133721 ha düşmüştür. Ekilen tarla alanı 1999 yılında 86 597 ha (%62,97) iken, 2003 yılında azalarak 82 215 ha (%61,48) düşmüştür. Ekilen toplam alandaki düşmenin nedenini ekilen tarla alanındaki düşüş oluşturmaktadır. Sebze bahçeleri 1999 yılında 861 ha (%0,63) iken, 2003 yılında 1 455 ha (%1,09) yükselmiştir. Meyve ağaçları 1999 yılında 1 513 ha (%1,10) iken, 2003 yılında 2 161 ha (%1,62) yükselmiştir.

Çizelge 1.8. Bitlis ilinin tarım alanları (Anonim 2001-2005)

Alan (ha)	1999	2000	2001	2002	2003
Ekilen tarla alanı	86 597 (%62,97)	79 743 (%62,18)	84 273 (%61,33)	84 852 (%64,53)	82 215 (%61,48)
Nadas	48 553 (%35,30)	46 043 (%35,90)	50 770 (%36,95)	44 762 (%34,04)	47 890 (%35,81)
Sebze bahçeleri	861 (%0,63)	867 (%0,68)	1 058 (%0,77)	828 (%0,63)	1 455 (%1,09)
Meyve ağaçları	1 513 (%1,10)	1 590 (%1,24)	1 308 (%0,95)	1 059 (%0,80)	2 161 (%1,62)
Toplam alan	137 524 (%100)	128 243 (%100)	137 409 (%100)	131 501 (%100)	133 721 (%100)

* Parantez içindeki değerler % oranlarıdır.

Türkiye'nin 1999-2003 yılları arasında bulunan beş yıla ait tarım alanları Çizelge 1.9.'da verilmiştir. Türkiye'nin toplam alanı 1999 yılında 26 801 182 ha iken, 2003 yılında azalarak 26 027 240 ha düşmüştür. Ekilen tarla alanı 1999 yılında 18 449 682 ha (%68,84) iken, 2003 yılında azalarak 17 562 656 ha (%67,48) düşmüştür. Ekilen toplam alandaki düşmenin nedenini Bitlis ilinde de olduğu gibi ekilen tarla alanındaki düşüş oluşturmaktadır. Sebze bahçeleri 1999 yılında 789 702 ha (%2,95) iken, 2003 yılında

817 852 ha (%3,14) yükselmiştir. Meyve ağaçları 1999 yılında 2 522 656 ha (%9,41) iken, 2003 yılında 2 655 850 ha (%10,20) yükselmiştir.

Çizelge 1.9. Türkiye'nin tarım alanları (Anonim 2001-2005)

Alan (ha)	1999	2000	2001	2002	2003
Ekilen tarla alanı	18 449 682 (%68,84)	18 206 726 (%69,02)	18 087 544 (%68,64)	18 123 396 (%68,19)	17 562 656 (%67,48)
Nadas	5 039 142 (%18,80)	4 825 966 (%18,29)	4 913 634 (%18,64)	5 040 042 (%18,96)	4 990 882 (%19,18)
Sebze bahçeleri	789 702 (%2,95)	793 057 (%3,01)	798 844 (%3,03)	831 255 (%3,13)	817 852 (%3,14)
Meyve ağaçları	2 522 656 (%9,41)	2 553 318 (%9,68)	2 550 453 (%9,67)	2 584 525 (%9,72)	2 655 850 (%10,20)
Toplam alan	26 801 182 (%100)	26 379 067 (%100)	26 350 475 (%100)	26 579 218 (%100)	26 027 240 (%100)

* Parantez içindeki değerler % oranlarıdır.

Bitlis ilinin meyve ağacı sayıları ve üretim miktarları Çizelge 1.10.'da verilmiştir. En fazla üretimi yapılan meyve elmadır. Elma, 5 322 ton üretimi ile toplam üretim miktarının % 43,29'unu oluşturmaktadır. Meyve üretiminde ceviz ikinci sırayı almaktadır. Ceviz, 3 357 ton üretimi ile toplam üretim miktarının % 27,31'ini oluşturmaktadır. Armut, 1 820 ton üretimi ile toplam üretim miktarının % 14,81'ini oluşturmaktadır.

Adilcevaz cevizinin tanıtılması amacıyla, 1989 yılından itibaren her yıl Adilcevaz Kaymakamlığı ve ilgili kurumlar önderliğinde "Ceviz Yetiştiriciliği ve Kültür Etkinliği" adı altında festival düzenlenmektedir (Anonim 2004a).

Bitlis ilinde beslenen hayvan sayıları Çizelge 1.11.'de verilmiştir. Bitlis ilinde en fazla koyun beslenmektedir. Koyun, toplam hayvan sayısının % 60,27'sini oluşturmaktadır.

At, katır, eşek özellikle dağlık olan bölgelerde taşımacılık ve ulaşım işlerinde kullanılmaktadır. Kümes hayvanlarından tavuk başta olmak üzere hindi, ördek ve kaz beslenmektedir (Çizelge 1.11.).

Çizelge 1.10. Bitlis ilinin meyve ağacı sayıları ve üretim miktarları
(Anonim 2005c)

Meyve Ürünleri	Ağaç sayısı (Adet)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı (Adet)	Üretim (ton)	Üretim (%)
Armut	60 580	44 420	1 820	14,81
Ayva	1 259	806	10	0,08
Elma	107 525	78 410	5 322	43,29
Erik	2 865	1 490	43	0,35
Kayısı	12 210	7 350	69	0,56
Zerdali	62 000	34 000	730	5,94
Kiraz	16 070	10 260	106	0,86
Şeftali	3 200	1 200	10	0,08
Vişne	10 510	7 308	66	0,54
Antep fıstığı	55 400	31 200	109	0,89
Ceviz	142 735	107 525	3 357	27,31
Badem	1 900	800	8	0,06
Fındık	143 412	143 394	502	4,08
Kestane	870	830	6	0,05
Dut	4 685	3 610	22	0,18
Nar	4 750	3 200	29	0,24
Üzüm	-	-	83	0,67
TOPLAM	629 971	475 803	12 292	100,00

Bitlis ilinde 34 548 adet arı kovanı bulunmaktadır. Bu kovanlardan 2003 yılında 646 ton bal elde edilmiştir (Anonim 2005c). Bal, Bitlis ilinin kırsal kesiminde bir çok hanenin önemli geçim kaynaklarından biridir. Bitlis'in her ilçesinde bal üretimi yapılmaktadır. Bitlis, Türkiye'de bitki florası açısından bal üretimine en uygun illerden bir tanesidir (Anonim 2004a).

Çizelge 1.11. Bitlis ilinde beslenen hayvan sayıları (Anonim 2005c)

Hayvan adı	Hayvan sayısı (Adet)	Hayvan sayısı oranı (%)
Koyun	585 200	60,27
Kıl keçisi	149 111	15,36
Sığır	50 748	5,23
Manda	3 268	0,34
At	867	0,09
Katır	1 602	0,16
Eşek	1 042	0,11
Tavuk	134 300	13,83
Hindi	26 870	2,77
Ördek	7 940	0,82
Kaz	9 940	1,02
Toplam	970 888	100,00

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Yavuzcan (1983), “Ordu İli ve Yöresinin Tarımsal Mekanizasyon Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı çalışmasında, 1000 hektara düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha), özgül güç (BG/ha), hektara düşen BG değerlerini hesaplamıştır. Ayrıca Ordu ili ve yöresinin tarımsal mekanizasyon sorunlarını,

a- Tarımsal bünyeden kaynaklanan sorunlar

b- Tarımsal mekanizasyon araçlarının yapımına ilişkin sorunlar olmak üzere iki ana grupta toplamıştır.

Yavuzcan vd. (1986), “Tarımsal Mekanizasyon Sorunları ve Çözüm Yolları” adlı GAP bölgesi ile ilgili yaptıkları çalışmada, tarımsal mekanizasyon düzeyinin, 1000 hektara düşen traktör sayısı ve bir hektara düşen BG değeri ile belirlenebileceğini söylemişlerdir. Ayrıca, bir yılda hektara düşen elektrik enerjisi tüketim değeriyle de, içsel tarım kesiminin mekanizasyon derecesinin ortaya konulabileceğini belirtmişlerdir.

Kadayıfçılar vd. (1990), “Tarımsal Mekanizasyon Derecesinin Değerlendirilmesi” adlı bir çalışmada, tarımsal mekanizasyon derecesinin değerlendirilmesi için aşağıda açıklanan metotların ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu metotlar şunlardır:

1. Mevcut olan mekanik gücün toplam tarım alanına oranı (BG/ha) veya (kW/ha) mekanizasyon için genel ve geçerli bir ölçü olarak kabul edilmektedir.

2. Toplam tarım alanının, güç değerlerine bakılmaksızın, traktör sayısına bölünmesiyle elde edilen (ha/traktör) değeri de genel bir fikir vermesi açısından mekanizasyon kriterleri arasında kullanılmaktadır.

3. İşlenen tarım alanlarının birimi başına düşen traktör miktarı da (traktör sayısı/1000 ha) tarım işletmelerinin, ülke ve bölgelerin makinalaşma düzeylerini saptamak ve

karşılaştırma yapabilmek için anlamlı bir gösterge olmakla birlikte, traktörlerin çok çeşitli güç ve tipte olması nedeniyle yanıtıcı da olabilmektedir.

4. Öte yandan, tarım sektöründeki mevcut makina gücünün toplam insan, hayvan ve makina gücüne oranı da mekanizasyon hakkında genel fikir verebilecek bir rakam olmaktadır.

5. Traktörden yararlanma oranı (traktör kullanan işletme sayısı / toplam işletme sayısı) işletme gruplarına, bölgesel değişikliklere ve üretilen ürünün niteliğine göre farklı değerler almasına karşın, özellikle mekanizasyonun gelişmesinin değerlendirilmesinde yararlı bir göstergeyi oluşturmaktadır.

6. Traktöre düşen ekipman miktarı (ton/traktör) oranı da, mekanizasyonun gelişme durumunu belirleyen bir gösterge olmaktadır.

7. Traktörün yıllık çalışma süresi (saat/yıl), önemli bir ekonomik kriter oluşturmaktadır.

8. Tarımda, traktörün tahrik ettiği araçların dışında kalan kendi yürür biçerdöver, ayrı ve önemli bir mekanik güç kaynağıdır. (Biçerdöver ile hasat edilen alan (ha)/biçerdöver) oranı da mekanizasyonun değerlendirilmesinde bir başka göstergeyi oluşturmaktadır.

9. Mekanik enerji tüketimi (MJ/ha), yani birim alana gerekli mekanik enerji miktarı, mekanizasyon uygulamasının genel seviyesini belirleyen bir diğer kriteri oluşturmaktadır.

10. Tarım kesiminde devamlı çalışan insan birimine veya işçi birimine (IB) düşen traktör güç miktarı (kW/IB), (BG/IB) , kıyaslamada mekanizasyon uygulamasının, benzerlik derecesini belirlemede yardımcı bir göstergedir.

11. Tarımsal üretimde (insan-işgünü/ha) kısaca (İİ/ha) oranı da, mekanizasyon seviyesi yönünden anlamlı bir göstergeyi oluşturmaktadır.

12. Tarım kesimindeki işletme büyüklüğünün de, tarımsal mekanizasyon düzeyinin oluşmasında olumlu yada olumsuz etkisi bulunmaktadır. Kural olarak, büyük işletmelerde mekanizasyon maliyeti, küçük işletmelerden daha düşük olmaktadır.

Kasap vd. (1991), “Tokat İli Merkez İlçeye Bağlı Tarım İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Alet-Makina Kullanım Durumları” adlı çalışmalarında, anketlerden elde ettikleri verileri; sulu, kuru ve karışık tarım yapan işletmelerde, üçer farklı arazi büyüklük grupları için ayrı ayrı değerlendirmişler, bunların parsel sayıları, arazi tasarruf şekilleri, işgücü ve alet-makina varlıkları ile bu özellikler arasındaki ilişkileri incelemişlerdir.

Sabancı ve Akıncı (1994), bildiri kitabındaki “Dünyada ve Türkiye’de Tarımsal Mekanizasyon Düzeyi ve Son Gelişmeler” adlı çalışmalarında, tarımsal mekanizasyon düzeylerinin tanımlanmasında kullanılan iki boyuttan birisinin traktör gücü diğerinin ise işlenen alan olduğunu belirtmişlerdir. Yaptıkları çalışmada anılan farklılıklar incelenerek, Türkiye’de ve dünyada farklı bölgelerin mekanizasyon düzeylerini kıyaslamışlardır.

Toğa (1994), bildiri kitabındaki “Tarımsal Mekanizasyonun Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmasında, ülkemizde tarımsal işletmelerin yarısından fazlasını küçük işletmelerin oluşturduğunu belirtmiştir. Küçük işletmelerin yeterli işletme büyüklüğüne sahip olmamaları, ayrıca işletmelerin dağınık ve parçalı olması, tarımsal mekanizasyondan beklenen faydanın elde edilmesini engellemekte, dolayısıyla da tarım alet ve makinalarının ekonomik kullanımının sağlanamadığını belirtmiştir. Tarım işletmelerinde makina kullanımının olumlu sonuç vermesi için, bu işletmelerde ortak makina kullanımının etkin bir tarımsal yayım hizmeti ile özendirilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Atay ve Işık (1997), bildiri kitabındaki “Kahramanmaraş İlinde Tarım İşletmelerinin Tarımsal Yapı ve Mekanizasyon Özellikleri” adlı çalışmalarında, Kahramanmaraş ili tarımsal işletmelerinde mevcut tarımsal yapı ve mekanizasyon özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, işletmelerin arazi varlıkları ve özellikleri, ürün cinsleri ve üretim desenleri, traktör varlıkları ve birim alan başına traktör gücü düzeyi, yıllık yakıt ve traktör kullanımı, tamir-bakım ve işgücü giderleri vb. gibi bazı özelliklere ilişkin temel veriler, bir anket çalışması ile belirlenmiştir.

Altuntaş vd. (1997), bildiri kitabındaki “Ülkemizin Coğrafik Bölgelerine Göre Tarımsal Mekanizasyon Durumu” adlı çalışmalarında, ülkemizin coğrafik bölgelerine göre traktör ve tarım alet-makina varlığı incelenmiş olup, her bir bölgenin tarımsal mekanizasyon durumu belirlenmiştir.

Kasap vd. (1997), bildiri kitabındaki “Tokat İlinde Tarımda Makinalaşmanın Genel Yapısı ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında, işletmelerin yapısal özellikleri, işgücü durumu, arazi büyüklükleri, makina varlığı, temin şekilleri, modelleri, traktör başına düşen arazi büyüklüğü, arazi kullanım oranları, parsel büyüklükleri, işletme büyüklüklerine göre traktör dağılımı, güçlerine göre traktör dağılımı, birim alana düşen traktör gücü dağılımı, tarım alet ve makinaların ilçelere göre dağılımı ve traktörün işletme içi ve işletme dışı kullanım durumu konularından bahsetmişlerdir.

Akıncı vd. (1997), bildiri kitabındaki “Antalya Bölgesi Tarım İşletmelerinin Tarımsal Yapı ve Mekanizasyon Özellikleri” adlı çalışmalarında, işletme başına düşen traktör sayısı, traktörlerin güç gruplarına göre dağılımı, traktörlerin yaş gruplarına göre dağılımı, traktör başına düşen makina sayısı ve ağırlığı, işletme başına düşen makina sayısı ve ağırlığı değerleri hesaplanmıştır. Bu değerler kullanılarak ilçelere ait kW/ha, kW/işletme, ha/traktör, ton/traktör, traktör/işletme değerleri kullanılarak Antalya ilinin mekanizasyon seviyesi belirlenmiştir.

Saral vd. (2000), “Türkiye Tarımının Makinalaşma Durumu” adlı çalışmalarında, Türkiye tarımının makinalaşma düzeyi ve tarım makinaları imalat sanayinin durumunu incelemişlerdir. Konu; Türkiye traktör ve tarım makinaları parkının özellikleri, enerji kullanımı, tarım alet ve makinalarının imalatı, ithalatı ve ihracatı yönleriyle ele alınmış, sorunlar ve öneriler üzerinde durmuşlardır.

Özpinar (2001), “Marmara Bölgesi’nin Tarımsal Mekanizasyon Özelliklerinin Belirlenmesi” adlı çalışmada, Marmara Bölgesi’nin mekanizasyon düzeyini belirlemek için işlenen alan başına düşen traktör gücü (kW/ha) ve traktör sayısı (adet/traktör), traktör başına düşen işlenen alan (ha/traktör) ile tarım alet ve makina varlığı gibi traktörün güç ve sayısal yoğunluğunu yansıtan göstergeleri kullanmıştır.

Polat ve Sağlam (2001), “GAP Bölgesinin Mekanizasyon Durumu ve Sorunları” adlı çalışmalarında, GAP bölgesi illerindeki tarım alet ve makina varlığının belirlenmesi ve sulama öncesi ve sulama sonrasında tarım makinaları kullanımındaki değişimi ele almışlardır. Bu amaçla mekanizasyon düzeyinin göstergesi olan; 1000 ha alana düşen traktör sayısı (adet/1000 ha), işlenen alan başına düşen traktör gücü (kW/ha) ve traktör başına düşen işlenen alan (ha/traktör) ile tarım alet ve makina varlığı ve traktörün durumunu belirten verileri incelemişlerdir.

Onurbaş Avcıoğlu ve Atasoy (2002), “A Research on Agricultural Mechanization Level of Turkey” adlı Polonya’da sunulan çalışmalarında Türkiye’de mekanizasyon özelliklerinin tanıtılması amacıyla tarımsal mekanizasyon karakteristik değerleri saptanmıştır. Tarımsal mekanizasyon karakteristik değerleri arasında kW/ha değeri, traktör/1000 ha değeri, ha/traktör değeri, traktör başına ve birim alana düşen alet makina sayıları hesaplanmıştır. Değerler, değişik tarım alet ve makinalar dikkate alınarak belirlenmiştir.

Işık vd. (2003), “Bursa İline İlişkin Mekanizasyon Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma” adlı çalışmalarında, tarımsal mekanizasyonun çağdaş aracı olan traktör ve tarım alet-makinaları varlığı ile işlenen alan parametreleri esas alınarak, 1997-2001

yıllarına ait istatistiksel kaynaklar ve veriler kullanılarak, Bursa ilinin mekanizasyon düzeyi belirlenmeye çalışılmış ve Türkiye ortalama değerleriyle karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada yöntem olarak; birim alan başına düşen traktör gücü (kW/ha), traktör başına düşen tarım alanı (ha/traktör), birim tarım alanına düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha) ve traktör başına düşen alet ekipman ağırlığı (ton/traktör) değerleri kullanılmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın materyalini Bitlis iline ve Türkiye'ye ilişkin 1999-2005 yıllarına ait istatistiksel kaynaklar ve veriler oluşturmuştur. Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon ile ilgili sorunları belirlenirken anket çalışmalarından yararlanılmıştır. Makina ağırlıkları deney raporları ve firma kataloglarından alınmıştır.

3.1.1. Bitlis ili ve Türkiye'de tarım alet ve makinaları varlığı

Bitlis iline ait 1999-2003 yıllarında kullanılan traktörlerin güç gruplarına göre sayıları Çizelge 3.1.'de verilmiştir.

Türkiye'ye ait 1999-2003 yıllarında kullanılan traktörlerin güç gruplarına göre sayıları Çizelge 3.2.'de verilmiştir.

Bitlis ilinin tarım alet ve makina sayıları Çizelge 3.3.'te verilmiştir.

Çizelge 3.1. Bitlis ilindeki traktörlerin güç gruplarına göre sayıları (Anonim 2001-2005)

	Traktör Güçleri (BG)	1999	2000	2001	2002	2003
İki Akşlı	1-10 BG	1	1	-	-	-
	11-24 BG	2	2	2	2	2
	25-34 BG	46	56	66	47	47
	35-50 BG	425	428	478	504	528
	51-70 BG	729	869	919	923	712
	71+BG	-	-	-	-	178
	Toplam	1 203	1356	1465	1476	1467

Çizelge 3.2. Türkiye’deki traktörlerin güç gruplarına göre sayıları (Anonim 2001-2005)

	Traktör Güçleri (BG)	1999	2000	2001	2002	2003
Tek Akıslı	1-5 BG	1 323	2 049	2 048	2 994	3 098
	5+ BG	6 783	7 882	8 727	15 689	10 896
İki Akıslı	1-10 BG	3 439	3 776	4 243	4 149	4 104
	11-24 BG	20 311	21 015	19 955	19 962	21 155
	25-34 BG	78 094	77 364	74 533	75 359	78 621
	35-50 BG	437 928	446 541	450 452	449 139	459 383
	51-70 BG	376 092	383 424	388 098	356 943	368 549
	71+ BG	-	-	-	45 668	51 668
Paletli (Tırtıllı)	1-25 BG	188	68	2	-	-
	26-40 BG	39	36	48	-	-
	41-60 BG	176	187	190	180	146
	60+ BG	98	99	120	-	-
Toplam		924 471	942 441	948 416	970 083	997 620

Çizelge 3.3. Bitlis ilinin tarım alet ve makina sayıları (Anonim 2001-2005)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999	2000	2001	2002	2003
Karasaban	8 671	6 840	6 528	3 331	3 366
Hayvan Pulluğu	907	911	1 022	967	970
Kulaklı Traktör Pulluğu	1 137	1 156	1 163	1 367	1 370
Döner Kulaklı Traktör Pulluğu	23	23	156	-	-
Ark Açma Pulluğu	11	11	12	12	12
Diskli Traktör Pulluğu	47	16	52	52	52
Diskli Anız Pulluğu (Vanvey)	2	2	2	2	2
Dipkazan	-	-	-	2	2
Toprak Frezesi (Rotovatör)	4	4	7	11	11
Kültivatör	770	806	857	948	953
Merdane	51	64	98	106	106
Diskli Tırmık	228	241	256	256	256
Dişli Tırmık	29	29	36	41	41
Karma Tırmık	570	150	150	-	-
Ot Tırmığı	287	738	758	1 252	1 266
Toprak Tesviye Makinaları	-	-	-	9	9
Set Yapma Makinası	-	-	-	2	2
Hayvanla Çekilen Çapa M.	23	23	24	-	-
Traktörle Çekilen Çapa M.	7	13	18	-	-
Hayvan ve Traktörle Çek. Ara Çapa M.	-	-	-	47	42
Hayvanla Çekilen Hububat Ekim Mak.	7	-	3	-	-

Çizelge 3.3. Bitlis ilinin tarım alet ve makina sayıları (Devamı) (Anonim 2001-2005)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999	2000	2001	2002	2003
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Mak.	671	696	748	765	769
Kombine Hububat Ekim Mak.	29	31	38	33	33
Pancar Mibzeri	19	21	20	-	-
Pnömatik Ekim Makinası	-	-	-	2	2
Universal Ekim Makinası	-	1	-	6	6
Patates Dikim Makinası	5	12	20	32	32
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	180	111	10	10	10
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	167	404	446	457	458
Orak Makinası	129	151	152	3 653	153
Biçer Bağlar Makinası	17	16	17	17	19
Balya Makinası	1	6	9	9	9
Harman Makinası	124	156	158	-	-
Sapdöver Harman Makinası	-	-	-	251	249
Sap Toplamalı Saman Yapma Mak.	-	-	-	2	2
Tınaz Makinası	34	35	50	37	37
Döven	39	36	60	6	6
Sapdöver	212	221	179	-	-
Patates Sökme Makinası	-	12	21	45	46
Pancar Sökme Mak.	-	26	1	-	2
Hayvanla Çekilen Çayır Biçme M.	-	165	28	28	-
Traktörle Çekilen Çayır Biçme M.	374	353	363	382	411
Mısır Silaj Makinası	1	2	-	4	2
Selektör	-	4	11	11	11
Yem Kırma Makinası	4	4	5	4	-
Sırt Pülverizatörü	96	160	169	197	219
Sedyeli Pülv., Kom. Atomizör	19	21	23	24	24
Kuyruk Mil. H. Pülverizatör	10	10	31	30	30
Motorlu Pülverizatör	24	34	30	36	36
Toz Atar	7	8	8	10	12
Atomizör	18	19	27	25	26
Satirfüj Pompa	36	46	34	53	53
Motopomp (Elektrikli)	54	63	82	40	40
Motopomp (Termik motorlu)	158	166	168	176	176
Derin Kuyu Pompası	31	44	22	22	22
Yağmurlama Tesisi	186	187	192	211	211
Damla Sulama Tesisi	-	-	-	31	31
Krema Makinası	636	665	665	675	688
Yayık Makinası	-	-	-	3 035	3 145
Süt Sağma Makinası (Sabit)	1	1	1	1	-
Süt Sağma Makinası (Seyyar)	-	-	4	4	5
Tarım Arabası (Römork)	1 135	1 186	1 278	1 372	1 382
Su Tankeri	38	42	54	61	62
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	-	-	-	1	1
TOPLAM	17 529	16 142	16 266	20 163	16 880

Çizelge 3.4.'de Türkiye'nin tarım alet ve makina sayıları verilmiştir.

Çizelge 3.4. Türkiye'nin tarım alet ve makina sayıları (Anonim 2001-2005)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999	2000	2001	2002	2003
Karasaban	178 052	152 744	146 768	129 169	125 335
Hayvan Pulluğu	308 824	282 997	266 874	242 346	233 708
Kulaklı Traktör Pulluğu	866 322	882 120	880 778	904 197	930 943
Döner Kulaklı Traktör P.	20 565	20 887	21 746	-	-
Ark Açma Pulluğu	47 608	50 661	52 431	53 157	54 421
Diskli Traktör Pulluğu	59 476	59 490	58 706	62 089	64 076
Diskli Anız Pulluğu	37 528	38 291	39 253	36 442	37 960
Anız Pulluğu	21 492	21 367	21 975	25 824	26 536
Dipkazan	-	-	-	15 023	15 993
Toprak Frezesi	31 296	32 497	32 203	32 413	33 413
Rototiller	-	-	-	6 708	7 187
Kültüvatör	395 547	402 145	405 025	415 664	421 455
Merdane	57 533	59 187	61 201	63 493	64 195
Diskli Tırmık	180 614	184 048	188 942	188 604	190 739
Dişli Tırmık	352 817	349 158	348 767	348 544	348 911
Karma Tırmık	26 782	27 409	28 601	23 762	20 604
Ot Tırnığı	68 601	63 674	64 324	60 476	63 944
Taş Toplama Makinası	-	-	-	276	330
Toprak Tesviye Makinaları	-	-	-	12 690	13 177
Set Yapma Makinası	-	-	-	11 308	11 582
Toprak Burgusu	-	-	-	2 066	2 388
Hayvanla Çekilen Çapa M.	8 851	9 701	8 825	-	-
Traktörle Çekilen Çapa M.	122 189	128 052	129 793	-	-
Hayvan ve Trak. Çek. Ara Ç. M.	-	-	-	138 625	141 315
Hayvanla Çek. Hub. Ek. Mak.	2 143	1 955	1 739	1 839	1 619
Traktörle Çek. Hub. Ek. Mak.	82 909	84 910	87 861	86 457	89 441
Kombine Hububat Ekim Mak.	146 715	151 869	153 613	156 361	162 763
Pancar Mibzeri	8 624	8 753	8 840	-	-
Pnömatik Ekim Makinası	-	-	-	15 770	15 908
Universal Ekim Makinası	71 351	72 161	72 679	65 994	66 216
Anıza Ekim Makinası	-	-	-	2 139	2 154
Patates Dikim Makinası	9 249	10 553	10 534	10 813	11 830
Fide Dikim Makinası	-	-	-	10 191	10 727
Çiftlik Gübresi Dağıtma Mak.	1 433	1 373	1 308	1 707	1 717
Kimyevi Gübre Dağıtma Mak.	287 503	295 921	297 725	305 587	314 660
Orak Makinası	66 415	60 625	64 337	68 221	64 434
Bıçer bağlar Makinası	4 781	5 108	4 987	4 900	5 072
Balya Makinası	7 985	8 423	8 562	8 756	8 999
Harman Makinası	137396	139 512	140 915	-	-
Sapdöver Harman Makinası	-	-	-	193 386	193 963
Sap Top. Saman Yapma M.	-	-	-	9 532	10 084
Saman Aktarma Boşaltma M.	-	-	-	8 396	9 218
Tınaz Makinası	23 510	22 425	21 337	17 671	16 627
Döven	73 152	60 665	56 964	53 517	46 417

Çizelge 3.4. Türkiye'nin tarım alet ve makina sayıları (Devamı) (Anonim 2001-2005)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999	2000	2001	2002	2003
Sapdöver	89 377	89 433	84 424	-	-
Patates Sökme Makinası	13 859	14 920	15 435	15 631	15 794
Kombine Patates Sökme Makinası	329	312	613	477	515
Pancar Sökme Mak.	7 956	8 529	8 721	9 237	9 606
Kombine Pancar Sökme Makinası	2 549	2 858	3 043	2 869	3 056
Hayvanla Çekilen Çayır Bıçme M.	1 798	2 046	1 769	2 252	2 155
Traktörle Çekilen Çayır Bıçme M.	32 670	33 504	34 344	38 222	39 682
Motorlu Tırpan	-	-	-	5 261	6 134
Silaj Makinası (ot)	1 609	1 744	1 830	1 847	1 984
Mısır Silaj Makinası	2 599	3 408	4 068	5 545	6 327
Yer Fıstığı Hasat Makinası	158	135	166	271	164
Pamuk Toplama Makinası	20	17	19	25	31
Yer Fıstığı Harman Makinası	48	48	45	42	174
Fındık Harman Makinası	5 484	5 587	5 814	5 684	5 603
Ürün Kurutma Makinası	-	-	-	171	303
Mısır Daneleme Makinası	5 767	5 867	5 819	5 888	5 766
Mısır Hasat Makinası	464	472	468	564	542
Meyve Hasat Makinası	-	-	-	89	122
Ürün Sınıflandırma M. (Sel. hariç)	-	-	-	709	5 972
Selektör	3 665	3 859	3 678	3 893	4 092
Yem Kırma Makinası	18 175	19 728	20 057	18 070	18 508
Yem Dağıtıcı Römork	-	-	-	267	354
Sap Keser	12 069	11 232	11 468	12 113	12 170
Sırt Pülverizatörü	568 160	572 661	577 064	572 154	580 927
Sedyeli Pülver., Komb. Atomizör	16 263	16 917	16 261	16 942	16 281
Kuyruk Milinden H. Pülverizatör	210 300	216 525	219 238	227 963	229 497
Motorlu Pülverizatör	67 048	68 665	69 122	72 831	72 618
Toz Atar	37 604	36 806	35 766	35 085	34 671
Atomizör	101 157	98 924	100 879	101 586	103 812
Satirfüj Pompa	84 910	85 783	89 584	91 403	92 359
Motopomp (Elektrikli)	143 560	147 767	151 100	145 023	147 909
Motopomp (Termik motorlu)	196 714	196 135	196 682	197 429	197 888
Derin Kuyu Pompası	80 396	83 852	87 093	93 488	95 604
Yağmurlama Tesisi	175 694	178 870	182 307	185 570	188 258
Damla Sulama Tesisi	-	-	-	58 069	124 036
Krema Makinası	288 949	293 170	279 117	255 170	253 086
Yayık Makinası	-	-	-	210 088	234 950
Kuluçka Makinası	918	955	924	951	978
Civciv Makinası	1 561	1 612	1 572	1 519	1 511
Süt Sağma makinası (Sabit)	5 763	6 093	7 735	5 522	5 618
Süt Sağma makinası (Seyyar)	77 911	83 802	89 060	102 616	109 728
Tarım Arabası (Römork)	908 047	920 222	926 494	945 777	966 596
Su Tankeri	158 951	158 477	162 410	168 142	171 469
Kepçe (Tarımda kullanılan)	-	-	-	19 063	21 441
TOPLAM	7 029 765	7 059 616	7 082 699	7 410 568	7 607 011

Ek-2'den alınan tarım alet ve makina ağırlıkları, Çizelge 3.5.'te verilmiştir.

Çizelge 3.5. Tarım alet ve makina ağırlıkları (Anonim 1999-2006a, Anonim 1999-2006b)

Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)
Kulaklı Traktör Pulluğu	431
Ark Açma Pulluğu	228
Diskli Traktör Pulluğu	495
Diskli Anız Pulluğu	525
Kulaklı Anız Pulluğu	262
Dipkazan	405
Toprak Frezesi	406
Rototiller	777
Kültüvatör	391
Merdane	381
Diskli Tırmık	546
Dişli Tırmık	196
Ot Tırmığı	250
Taş Toplama Mak.	3360
Toprak Tesviye Makinaları	322
Set Yapma Makinası	706
Toprak Burgusu	236
Hayvan ve Traktörle Çekilen Ara çapa Mak.	567
Traktörle Çekilen Ara Çapa Mak.	481
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Mak.	877
Kombine Hububat Ekim Mak.	902
Pnömatik Ekim Makinası	775
Universal Ekim Makinası	782
Fide Dikim Mak.	415
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	1565
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	261
Orak Makinası	565
Biçerbağlar Makinası	315
Balya Makinası	1835
Sapdöver Harman Makinası	1632
Sap Toplamalı Saman Yapma Mak.	1537
Saman Aktarma Boşaltma Mak.	225
Patates Sökme Makinası	395
Kombine Patates Hasat M.	460
Pancar Sökme Makinası	1510
Kombine Pancar Hasat Mak.	2225
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.	378
Motorlu Tırpan	12
Ot Silaj Mak.	532
Mısır Silaj Makinası	713
Pamuk Toplama Mak.	4240
Ürün Kurutma Mak.	460
Selektör	1181
Yem Hazırlama Mak.	2487
Yem Dağıtıcı Römork	4215
Sap Parçalama Mak.	680
Sırt Pülverizatörü	4

Çizelge 3.5. Tarım alet ve makina ağırlıkları (Devam) (Anonim 1999-2006a, Anonim 1999-2006b)

Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)
Sedyeli Pülverizatör,Kombine Atomizör	188
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	139
Motorlu Pülverizatör	82
Toz Atar	31
Atomizör	12
Satрифüj Pompa	178
Motopomp (Elektrik motorlu)	92
Motopomp (Termik motorlu)	7
Krema Makinası	15
Süt Sağma makinası (Sabit)	152
Süt Sağma makinası (Seyyar)	64
Tarım Arabası(römork)	1405
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	776
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	331

Bitlis ilinin 2003 yılına ait ilçelerinde bulunan tarım alet ve makina sayıları, traktör sayıları ve biçerdöver sayısı Çizelge 3.6.'da verilmiştir.

Çizelge 3.6. Bitlis ilindeki ilçelere ait tarım alet ve makina sayıları (Anonim 2006)

Tarım Alet ve Makina Adı	Merkez	Adilcevaz	Ahlat	Güroymak	Hizan	Mutki	Tatvan
Karasaban	700	4	2	150	850	1 500	160
Hayvan Pulluğu	550	2	3	10	110	45	250
Kulaklı Traktör Pulluğu	28	410	450	280	28	50	124
Ark Açma Pulluğu	-	-	2	-	-	-	10
Diskli Traktör Pulluğu	-	35	-	-	-	15	2
Diskli Anız Pulluğu	-	-	-	-	-	-	2
Dipkazan	-	-	-	-	-	-	2
Toprak Frezesi	-	-	6	-	-	5	-
Kültüvatör	5	318	342	170	8	50	60
Merdane	-	-	85	15	5	-	1
Diskli Tırmık	-	50	-	160	-	45	1
Dişli Tırmık	5	8	-	-	-	25	3
Ot Tırmığı	5	90	176	20	940	-	35
Toprak Tesviye Makinaları	-	2	7	-	-	-	-
Set Yapma Makinası	-	2	-	-	-	-	-
Hayvan ve Trak. Çek. Ara Ç. M.	-	18	21	-	-	-	3
Traktörle Çek. Hub. Ek. Mak.	-	394	334	-	-	-	41
Kombine Hububat Ekim Mak.	1	-	7	10	-	-	15

Çizelge 3.6. Bitlis ilindeki ilçelere ait tarım alet ve makina sayıları (Devamı)
(Anonim 2006)

Tarım Alet ve Makina Adı	Merkez	Adilcevaz	Ahlat	Güroyamak	Hizan	Mutki	Tarvan
Pnömatik Ekim Makinası	2	-	-	-	-	-	-
Universal Ekim Makinası	1	-	-	5	-	-	-
Patates Dikim Makinası	-	7	24	-	-	-	1
Çiftlik Gübresi Dağıtma Mak.	-	-	-	-	-	-	10
Kimyevi Gübre Dağıtma Mak.	2	206	235	5	-	-	10
Orak Makinası	-	12	-	140	-	-	1
Biçer bağlar Makinası	-	18	-	-	-	-	1
Balya Makinası	-	-	-	8	-	-	1
Sapdöver Harman Makinası	5	10	135	20	10	45	24
Sap Top. Saman Yapma M.	-	2	-	-	-	-	-
Tınaz Makinası	4	2	-	-	-	30	1
Döven	-	2	-	-	-	-	4
Patates Sökme Makinası	-	9	36	-	-	-	1
Pancar Sökme Mak.	-	2	-	-	-	-	-
Traktörle Çek. Çayır Biçme M.	5	66	172	140	-	-	28
Mısır Silaj Makinası	2	-	-	-	-	-	-
Selektör	-	4	7	-	-	-	-
Sırt Pülverizatörü	30	35	20	40	72	10	12
Sedyeli Pülver., Komb. Atomizör	15	1	3	5	-	-	-
Kuyruk Milinden H. Pülverizatör	5	4	20	1	-	-	-
Motorlu Pülverizatör	12	4	14	-	6	-	-
Toz Atar	4	1	2	-	5	-	-
Atomizör	20	1	2	-	3	-	-
Santrifüj Pompa	8	3	32	-	10	-	-
Motopomp (Elektrikli)	5	-	-	30	-	-	5
Motopomp (Termik motorlu)	5	6	135	15	-	-	15
Derin Kuyu Pompası	-	-	12	10	-	-	-
Yağmurlama Tesisi	-	1	156	2	-	-	52
Damla Sulama Tesisi	1	-	-	-	-	-	30
Krema Makinası	30	228	350	50	-	-	30
Yayık Makinası	255	325	185	90	1290	1000	-
Süt Sağma makinası (Seyyar)	-	-	4	-	1	-	-
Tarım Arabası (Römork)	38	420	405	280	28	78	133
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	-	3	18	6	3	30	2
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	-	-	-	-	-	-	1
İki Akslı Traktör(11-24 BG)	-	-	2	-	-	-	-
İki Akslı Traktör(25-34 BG)	-	2	-	30	-	15	-
İki Akslı Traktör(35-50 BG)	6	110	190	180	22	20	-
İki Akslı Traktör(50-70 BG)	35	250	311	110	6	-	-
İki Akslı Traktör	-	2	-	-	-	43	133
Biçerdöver (11-20)	-	1	-	-	-	-	-

3.1.2. Bitlis ili ve Türkiye’de tarımsal işletme özellikleri

Türkiye’de işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayıları Çizelge 3.7.’de verilmiştir.

Bitlis ve Türkiye’nin işletme tipine göre işletme sayısı ve arazi büyüklüğü Çizelge 3.8.’de verilmiştir.

Bitlis ilinde işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri ve traktör kullanan işletme sayıları Çizelge 3.9.’da verilmiştir. Bitlis ilinde biçerdöveri kendi malı ya da ortak olan işletme bulunmadığı için değerleri verilmemiştir.

Çizelge 3.7. Türkiye’de işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayıları (Anonim 2003a)

İşletme Büyüklüğü (da)	Türkiye’nin İşletme Sayısı	Türkiye’nin İşletme Arazisi (da)	Türkiye’de Traktörü Kendi Malı Olan İşletme Sayısı	Türkiye’de Traktörü Ortak Olan İşletme Sayısı	Türkiye’de Biçerdöveri Kendi Malı Olan İşletme Sayısı	Türkiye’de Biçerdöveri Ortak Olan İşletme Sayısı
Arazisi Olmayan	54 523	-	3 285	161	35	-
>5	178 006	481 987	7 973	321	70	-
5-9	290 461	1 952 471	22 610	1 710	117	-
10-19	539 816	7 378 022	72 261	7 141	610	-
20-49	950 840	29 531 619	253 703	20 608	3 314	926
50-99	560 049	38 127 032	232 947	21 265	2 877	644
100-199	327 363	43 884 395	177 079	14 359	5 486	860
200-499	153 685	42 075 497	100 421	8 680	2 528	1 403
500-999	17 429	11 218 554	13 089	1 364	1 345	416
1 000-2 499	4 199	5 476 930	3 070	379	422	135
2 500-4 999	222	695 541	200	17	59	-
5 000+	57	3 526 175	53	-	11	-
Toplam	3 076 650	184 348 223	886 691	76 005	16 874	4 384

Çizelge 3.8. Bitlis ve Türkiye’de işletme tipine göre işletme sayısı ve arazi büyüklüğü
(Anonim 2003a)

İşletme Tipi	Bitkisel Üretim ve Hayvan Yetiştiren İşletmeler	Yalnız Bitkisel Üretim Yapan İşletmeler	Yalnız Hayvan Yetiştiren İşletmeler	Toplam
Bitlis İşletme Sayısı	19 234	3 710	427	23 371
Bitlis Arazi (da)	929 923	155 118	-	1 085 041
Türkiye İşletme Sayısı	2 074 439	929 582	72 629	3 076 650
Türkiye Arazi (da)	133 438 277	50 477 939	432 014	184 348 232

Çizelge 3.9. Bitlis ilinde işletme büyüklüğüne göre işletme sayısı, işletme arazileri ve traktör kullanan işletme sayıları (Anonim 2003a)

İşletme Büyüklüğü (da)	Bitlis İlinin İşletme Sayısı	Bitlis İlinin İşletme Arazisi (da)	Bitlis İlinde Traktörü Kendi Malı Olan İşletme Sayısı	Bitlis İlinde Traktörü Ortak Olan İşletme Sayısı
Arazisi Olmayan	427	-	-	-
>5	3 216	7 705	-	-
5-9	4 087	25 788	-	-
10-19	5 540	68 877	32	10
20-49	4 211	112 473	257	191
50-99	2 569	176 050	781	162
100-199	2 084	274 355	398	164
200-499	1 055	282 779	554	47
500-999	161	103 664	161	-
1 000-2 499	20	28 220	15	2
2 500-4 999	2	5 130	1	-
5 000+	-	-	-	-
Toplam	23 371	1 085 041	2 199	576

3.1.3. Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon sorunlarının belirlenmesi

Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon sorunlarının belirlenmesi amacıyla; il ve ilçelerin farklı köylerinde işletme sahiplerine Ek 1’de sunulan anket uygulanmıştır. Bitlis ili ve ilçelerinde tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen köylerden 76 işletmede yüz yüze yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir. Seçilen köyler Bitlis ilinin bütün ilçelerini temsil etmektedir.

3.2. Yöntem

Uluslararası alanda, bir ülkenin veya bölgenin mekanizasyon düzeyinin belirlenmesinde çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden en yaygın olanları; birim alan başına düşen traktör gücü (kW/ha), traktör başına düşen tarım alanı (ha/traktör), birim tarım alanına düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha)’dır. Bunun yanı sıra traktör başına düşen alet ekipman ağırlığı (ton/traktör) ve alet ekipman sayısı da incelenmesi gereken göstergelerdendir (Işık vd. 2003).

Bu çalışmada, Bitlis ilinin tarımsal mekanizasyon durumunun belirlenmesinde; materyal bölümünde verilen 1999-2005 yıllarına ait istatistiksel veriler ve kaynaklar kullanılarak, Bitlis ve Türkiye geneli için aşağıda verilen kriterler hesaplanmıştır (Kadayıfçılar vd. 1990, Atay ve Işık 1997, Altuntaş vd. 1997, Kasap vd. 1997, Akıncı vd. 1997, Saral vd. 2000, Özpınar 2001, Polat ve Sağlam 2001, Onurbaş Avcıoğlu ve Atasoy 2002, Işık vd. 2003). Bu kriterler;

1. İşlenen alana düşen traktör gücü (kW/ha): Mevcut mekanik gücün toplam işlenen alana bölünmesiyle hesaplanmaktadır.
2. Traktör başına düşen tarım alanı (ha/traktör): Toplam tarım alanının güç değerlerine bakılmaksızın traktör sayısına bölünmesiyle belirlenmektedir.

3. Birim tarım alanına düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha): Toplam traktör sayısının işlenen tarım alanına bölünmesiyle elde edilmektedir.

4. Traktör başına düşen alet-ekipman ağırlığı (ton/traktör): Toplam alet-ekipman ağırlığının toplam traktör sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

5. Traktör başına düşen alet-ekipman sayısı (ekipman/traktör): Toplam alet-ekipman sayısının toplam traktör sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

4. BULGULAR

4.1. Bitlis İli ve Türkiye’de Tarımsal Mekanizasyon Özellikleri

4.1.1. Bitlis ili ve Türkiye’de işlenen alana düşen traktör gücü değerleri

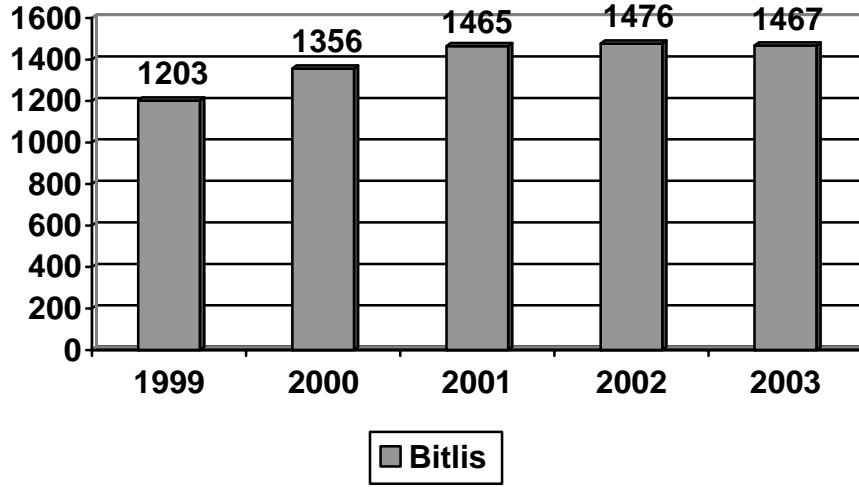
Tarımda işlenen alanın hektarı başına düşen motor gücü cinsinden mekanik güç miktarı makinalaşma derecesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kriter makinalaşma düzeyinin saptanmasında en doğru kriter olarak kabul edilmektedir (Atay ve Işık 1997, Onurbaş Avcıoğlu ve Atasoy 2002, Işık vd. 2003).

Mevcut olan mekanik gücün toplam tarım alanına oranı (BG/ha) veya (kW/ha) mekanizasyon için genel ve geçerli bir ölçü olarak kabul edilmektedir (Yavuzcan 1983, Kadayıfçılar vd. 1990).

Bitlis ilinin, ortalama traktör gücünden yararlanarak, 1999-2003 yılları arasındaki toplam traktör güçleri Çizelge 4.1.’de hesaplanarak verilmiştir.

Çizelge 4.1. Bitlis ilinin toplam traktör güçleri

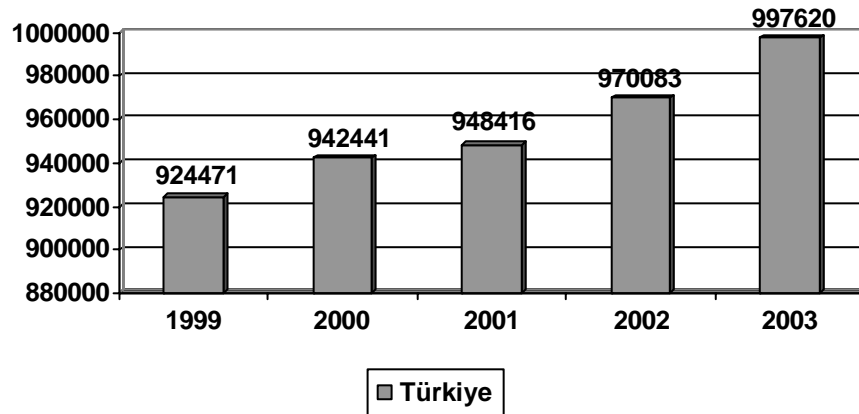
Traktör Güçleri (BG)	1-10	11-24	25-34	35-50	51-70	71+	Toplam
Ortalama Traktör Gücü (BG)	5,5	17,5	29,5	42,5	60,5	71,0	
1999 Traktör Sayısı	1	2	46	425	729	-	1 203
1999 Traktör Gücü (BG)	5,5	35,0	1 357,0	18 062,5	44 104,5	-	63 564,5
2000 Traktör Sayısı	1	2	56	428	869	-	1 356
2000 Traktör Gücü (BG)	5,5	35,0	1 652,0	18 190,5	52 574,5	-	72 457,5
2001 Traktör Sayısı	-	2	66	478	919	-	1 465
2001 Traktör Gücü (BG)	-	35,0	1 947,0	20 315,0	55 599,5	-	77 896,5
2002 Traktör Sayısı	-	2	47	504	923	-	1 476
2002 Traktör Gücü (BG)	-	35,0	1 386,5	21 420,0	55 841,5	-	78 683,0
2003 Traktör Sayısı	-	2	47	528	712	178	1 467
2003 Traktör Gücü (BG)	-	35,0	1 386,5	22 440,0	43 076,0	12 638,0	79 575,5

Şekil 4.1. Bitlis ilinin traktör sayıları

Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasındaki traktör sayıları Şekil 4.1.'de verilmiştir. 1999 yılında 1 203 adet traktör varken, 2002 yılına kadar artış görülmektedir. Traktör sayısı 2002 yılında 1 476 adet iken, 2003 yılında 1 467'ye düşmüştür. Çizelge 4.1.'e göre, Bitlis ilinde 2002 yılına kadar 70 BG ve daha küçük güçteki traktörler kullanılırken, 2003 yılında 71 BG'den daha büyük güçte 178 adet traktör kullanılmaya başlanmıştır. 2002 yılında 51-70 BG grubunda 923 adet traktör varken, 2003 yılında 712'ye düşmüştür.

Türkiye'nin 1999-2003 yılları arasındaki traktör sayıları Şekil 4.2.'de verilmiştir. Türkiye'de 1999 yılında 924 471 adet traktör varken, her yıl belirli oranlarda artarak 2003 yılında 997 620'ye yükselmiştir.

Şekil 4.2. Türkiye'deki traktör sayıları

Türkiye'nin ortalama traktör güçleri ve güç gruplarına göre 1999-2003 yılları arasındaki toplam traktör güçleri hesaplanarak Çizelge 4.2.'de verilmiştir.

Çizelge 4.2. Güç gruplarına göre Türkiye'deki toplam traktör güçleri

Traktör Güçleri (BG)	Ortalama Traktör Gücü (BG)	1999 Traktör Gücü	2000 Traktör Gücü	2001 Traktör Gücü	2002 Traktör Gücü	2003 Traktör Gücü
1-5	3,0	3 969,0	6 147,0	6 144,0	8 982,0	9 294,0
5+	5,0	33 915,0	39 410,0	43 635,0	78 445,0	54 480,0
1-10	5,5	18 914,5	20 768,0	23 336,5	22 819,5	22 572,0
11-24	17,5	355 442,5	367 762,5	349 212,5	349 335,0	370 212,5
25-34	29,5	2 303 773,0	2 282 238,0	2 198 723,5	2 223 090,5	2 319 319,5
35-50	42,5	18 611 940,0	18 977 992,5	19 144 210,0	19 088 407,5	19 523 777,5
51-70	60,5	22 753 566,0	23 197 152,0	23 479 929,0	21 595 051,5	22 297 214,5
71+	71,0	-	-	-	3 242 428,0	3 668 428,0
1-25	13,0	2 444,0	884,0	26,0	-	-
26-40	33,0	1 287,0	1 188,0	1 584,0	-	-
41-60	50,5	8 888,0	9 443,5	9 595,0	9 090,0	7 373,0
60+	60,0	5 880,0	5 940,0	7 200,0	-	-
Toplam Traktör Gücü (BG)	-	44 100 019,0	44 908 925,5	45 263 595,5	46 617 649,0	48 272 671,0
Toplam Traktör Gücü (kW)	-	32 457 614,0	33 052 969,2	33 314 006,3	34 310 589,7	35 528 685,8

Bitlis ilinde işlenen alanlara düşen traktör güçleri hesaplanarak Çizelge 4.3.'te verilmiştir. İşlenen alana düşen güç miktarı, toplam traktör gücünün toplam ekilen alana bölünmesiyle bulunmaktadır.

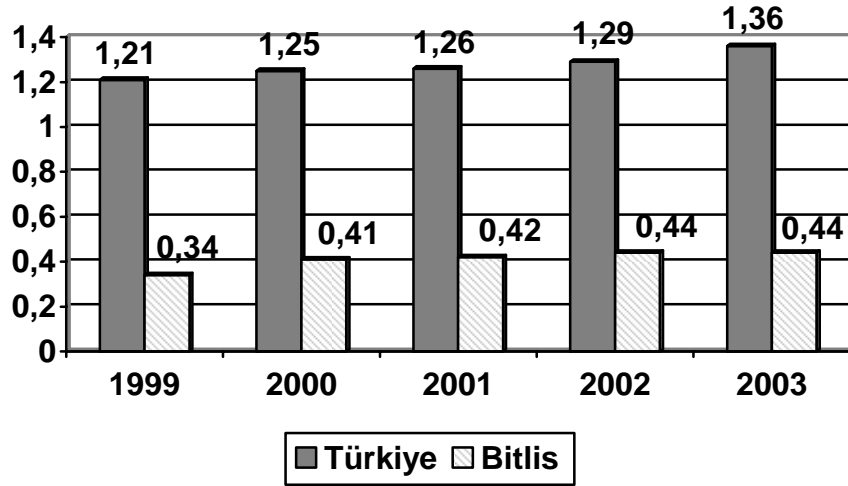
Çizelge 4.3. Bitlis ilinde işlenen alanlara düşen traktör güçleri

	Toplam Traktör Gücü (BG)	Toplam Traktör Gücü (kW)	Toplam Ekilen Alan (ha)	İşlenen Alana Düşen Güç Miktarı (kW/ha)
1999	63 564,5	46 783,5	137 524,0	0,34
2000	72 457,5	53 328,7	128 243,0	0,41
2001	77 896,5	57 331,8	137 409,0	0,42
2002	78 683,0	57 910,7	131 501,0	0,44
2003	79 575,5	58 567,6	133 721,0	0,44

Türkiye’de işlenen alanlara düşen traktör güçleri hesaplanarak Çizelge 4.4.’te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Türkiye’de işlenen alanlara düşen traktör güçleri

	Toplam Traktör Gücü (BG)	Toplam Traktör Gücü (kW)	Toplam Ekilen Alan (ha)	İşlenen Alana Düşen Güç Miktarı (kW/ha)
1999	44 100 019,0	32 457 614,0	26 801 182,0	1,21
2000	44 908 925,5	33 052 969,2	26 379 067,0	1,25
2001	45 263 595,5	33 314 006,3	26 350 475,0	1,26
2002	46 617 649,0	34 310 589,7	26 579 218,0	1,29
2003	48 272 671,0	35 528 685,8	26 027 240,0	1,36

Şekil 4.3. Türkiye-Bitlis işlenen alana düşen güç miktarları

Bitlis ve Türkiye için 1999-2003 yılları arasındaki işlenen alana düşen güç miktarları Şekil 4.3.'te verilmiştir. İşlenen alana düşen güç miktarı 1999 yılında Bitlis ilinde 0,34 kW/ha iken, Türkiye'de 1,21 kW/ha olarak bulunmuştur. İşlenen alana düşen güç miktarı 1999 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis değerinden 3,5 kat fazladır. İşlenen alana düşen güç miktarı 2000 yılında Bitlis ilinde 0,41 kW/ha iken, Türkiye'de 1,25 kW/ha olarak bulunmuştur. İşlenen alana düşen güç miktarı 2000 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis değerinden 3 kat fazladır. İşlenen alana düşen güç miktarı 2001 yılında Bitlis ilinde 0,42 kW/ha iken, Türkiye'de 1,26 kW/ha olarak bulunmuştur. İşlenen alana düşen güç miktarı 2001 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis değerinden 3 kat fazladır. İşlenen alana düşen güç miktarı 2002 yılında Bitlis ilinde 0,44 kW/ha iken, Türkiye'de 1,29 kW/ha olarak bulunmuştur. İşlenen alana düşen güç miktarı 2002 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis değerinden 2,9 kat fazladır. İşlenen alana düşen güç miktarı 2003 yılında Bitlis ilinde 0,44 kW/ha iken, Türkiye'de 1,36 kW/ha olarak bulunmuştur. İşlenen alana düşen güç miktarı 2003 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis değerinden 3,1 kat fazladır.

4.1.2. Bitlis ili ve Türkiye'de traktör sayısı / 1000 hektar değerleri

İşlenen tarım alanlarının birimi başına düşen traktör miktarı da tarım işletmelerinin, ülke ve bölgelerinin makinalaşma düzeylerini saptamak ve karşılaştırma yapabilmek için anlamlı bir gösterge olmakla birlikte, traktörlerin çok çeşitli tip ve güçte olması nedeniyle yanılıcı da olabilmektedir (Yavuzcan 1983, Kadayıfçılar 1990, Saral vd. 2000, Polat ve Sağlam 2001).

Bitlis ilinin toplam traktör sayısı ve toplam ekilen alan değerleri kullanılarak, traktör sayısı/1000 ha değerleri Çizelge 4.5.'te hesaplanarak verilmiştir. Bitlis ilinde 1999 yılında 1000 ha alana, 9 traktör düşmüştür. 2000 yılında 11'e yükselen traktör sayısı, 2003 yılına kadar değişmemiştir.

Türkiye'nin toplam traktör sayısı ve toplam ekilen alan değerleri kullanılarak, traktör sayısı/1000 ha değerleri hesaplanarak Çizelge 4.6.'da verilmiştir. Türkiye'de 1000 ha

alana düşen traktör sayısı 1999 yılında 34, 2000-2001 yıllarında 36, 2002 yılında 37 ve 2003 yılında 38 olarak bulunmuştur.

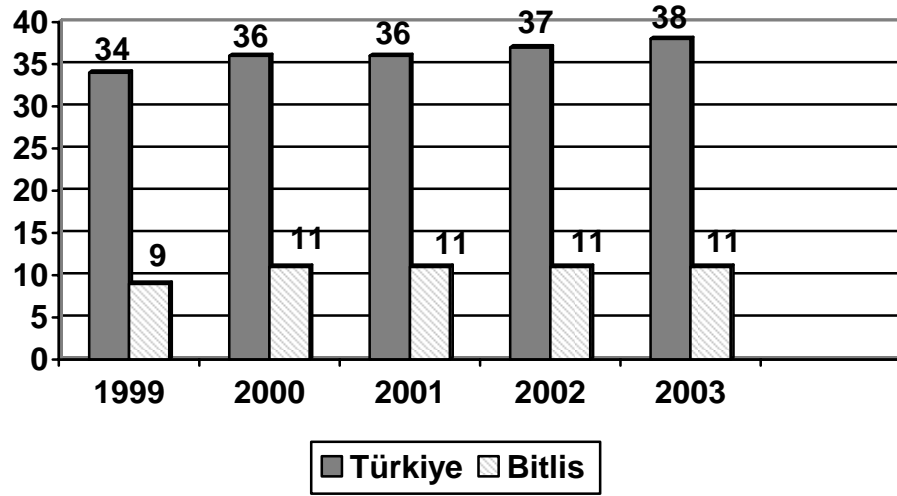
Çizelge 4.5. Bitlis ilinin traktör sayısı / 1000 ha değerleri

Yıllar	Toplam Traktör Sayısı	Toplam Ekilen Alan (ha)	Traktör Sayısı / 1000 ha
1999	1 203	137 524	9
2000	1 356	128 243	11
2001	1 465	137 409	11
2002	1 476	131 501	11
2003	1 467	133 721	11

Çizelge 4.6. Türkiye'nin traktör sayısı/1000 ha değerleri

Yıllar	Toplam Traktör Sayısı	Toplam Ekilen Alan (ha)	Traktör Sayısı/1000 ha
1999	924 471	26 801 182	34
2000	942 441	26 379 067	36
2001	948 418	26 350 475	36
2002	970 083	26 579 218	37
2003	997 620	26 027 240	38

Türkiye ve Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasındaki 1000 ha alana düşen traktör sayıları Şekil 4.4.'te verilmiştir. Türkiye'deki 1000 ha alana düşen traktör sayısı 1999 yılında, Bitlis ilinin traktör sayısından 3,78 kat daha fazladır. 2000-2001 yıllarında Türkiye'deki traktör sayısı, Bitlis ilinden 3,27 kat fazladır. 2002 yılındaki Türkiye değeri, Bitlis ili değerinden 3,36 kat fazladır. 2003 yılında ise Türkiye değeri, Bitlis değerinden 3,45 kat fazla bulunmuştur.

Şekil 4.4. Türkiye-Bitlis 1000 ha alana düşen traktör sayısı

4.1.3. Bitlis ili ve Türkiye’de işlenen tarımsal alan /traktör değerleri

Toplam tarım alanının, güç değerlerine bakılmaksızın, traktör sayısına bölünmesiyle elde edilen (ha/traktör) değeri de genel bir fikir vermesi açısından mekanizasyon yöntemleri arasında kullanılmaktadır (Kadayıfçılar 1990, Özpınar 2001, Akıncı vd. 1997).

Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasındaki toplam ekilen alanların, toplam traktör sayılarına bölünmesiyle, traktör başına düşen işlenen alan değerleri hesaplanarak Çizelge 4.7.’de verilmiştir.

Türkiye’nin 1999-2003 yılları arasındaki toplam ekilen alanlarının, toplam traktör sayılarına bölünmesiyle, traktör başına düşen işlenen alan değerleri hesaplanarak Çizelge 4.8.’de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Bitlis ilinde işlenen tarımsal alan / traktör değerleri

Yıllar	Toplam Ekilen Alan (ha)	Toplam Traktör Sayısı	İşlenen Tarımsal Alan/Traktör (ha/traktör)
1999	137 524	1 203	114,32
2000	128 243	1 356	94,57
2001	137 409	1 465	93,79
2002	131 501	1 476	89,09
2003	133 721	1 467	91,15

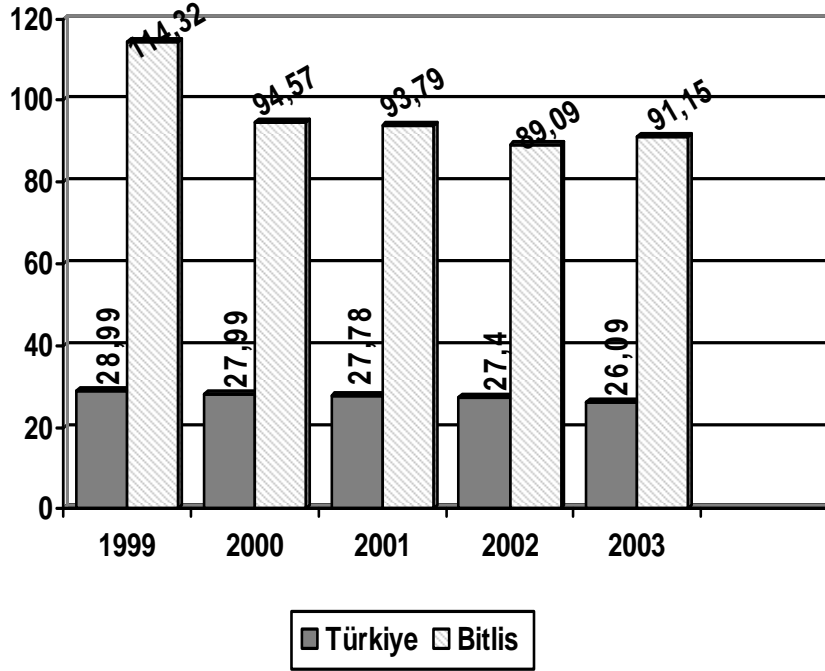
Çizelge 4.8. Türkiye'nin işlenen tarımsal alan / traktör değerleri

Yıllar	Toplam Traktör Sayısı	Toplam Ekilen Alan (ha)	Toplam Traktör Sayısı	İşlenen Tarımsal Alan / Traktör (ha / traktör)
1999	924 471	26 801 182	924 471	28,99
2000	942 441	26 379 067	942 441	27,99
2001	948 418	26 350 475	948 418	27,78
2002	970 083	26 579 218	970 083	27,40
2003	997 620	26 027 240	997 620	26,09

Türkiye ve Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasındaki traktör başına düşen işlenen alan değerleri Şekil 4.5.'te görülmektedir. Bitlis değerleri, Türkiye değerlerinden yüksek çıkmıştır. Bitlis ilinin 1999 yılında, traktör başına düşen işlenen alan değeri Türkiye değerinden 3,94 kat fazladır. Bitlis ilinin 2000 ve 2001 yıllarında, traktör başına düşen işlenen alan değeri Türkiye değerinden 3,28 kat fazladır. Bitlis ilinin 2002 yılında, traktör başına düşen işlenen alan değeri Türkiye değerinden 3,25 kat fazladır. Bitlis ilinin 2003 yılında, traktör başına düşen işlenen alan değeri Türkiye değerinden 3,49 kat fazladır. Türkiye'de 1999 yılında bir traktöre 28,99 ha alan düşerken, 2003 yılına kadar sürekli azalarak 26,09 ha alana düşmüştür. Bitlis ilinde 1999 yılında bir traktöre 114,32

ha alan düşerken, 2002 yılına kadar azalarak 89,09 ha alana düşmüştür. Bitlis ili değeri 2003 yılında 91,15 ha alana yükselmiştir.

Bitlis ve Türkiye'nin 1999-2003 yıllarındaki bir traktöre düşen alan değerlerindeki düşmenin nedeni; bu yıllarda traktör sayılarında sürekli artış görülürken, ekilen alan miktarlarında azalma görülmektedir (Çizelge 4.7., Çizelge 4.8.).

Şekil 4.5. Türkiye-Bitlis işlenen tarımsal alan / traktör değerleri

4.1.4. Bitlis ili ve Türkiye’de traktör başına düşen ekipman ağırlığı değerleri

Traktör başına düşen ekipman ağırlığı (ton/traktör) da mekanizasyonun gelişme durumunu belirleyen bir göstere olmaktadır (Kadayıfçılar vd. 1990, Akıncı vd. 1997).

Traktör başına düşen ekipman ağırlığı, ekipman sayısı ile orantılı olarak artmaktadır (Işık vd. 2003).

Bitlis ilinin 1999-2003 yıllarına ait, toplam tarım alet ve makina ağırlıkları Çizelge 4.9.'da verilmiştir. Bu çizelgedeki toplam makina ağırlıkları, Çizelge 3.3.'teki makina sayıları ile Çizelge 3.5.'teki makina ağırlıkları çarpılarak bulunmuştur.

Çizelge 4.9. Bitlis ilinin tarım alet ve makina ağırlıkları

Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)	1999 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2000 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2001 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2002 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2003 Toplam Makina Ağırlığı (kg)
Kulaklı Traktör P.	431	490 047	498 236	501 253	588 315	590 470
Ark Açma Pulluğu	228	2 508	2 508	2 736	2 736	2 736
Diskli Traktör P.	495	23 265	7 920	25 740	25 740	25 740
Diskli Anız P.	525	1 050	1 050	1 050	1 050	1 050
Dipkazan	405	-	-	-	810	810
Toprak Frezesi	406	1 624	1 624	2 842	4 466	4 466
Kültürvator	391	301 070	315 146	335 087	370 668	372 623
Merdane	381	19 431	24 384	37 338	40 386	40 386
Diskli Tırmık	546	124 488	131 586	139 776	139 776	139 776
Dişli Tırmık	196	5 684	5 684	7 056	8 036	8 036
Ot Tırmığı	250	71 750	184 500	189 500	313 000	316 500
Toprak Tesviye Makinaları	322	-	-	-	2 898	2 898
Set Yapma Makinası	706	-	-	-	1 412	1 412
Hayvan ve Traktörle Çekilen Ara çapa Mak.	567	-	-	-	26 649	23 814
Traktörle Çekilen Ara Çapa Mak.	481	3 367	6 253	8 658	-	-
Traktörle Çekilen Hububat Ekim M.	877	588 467	610 392	655 996	670 905	674 413
Kombine Hububat Ekim Mak.	902	26 158	27 962	34 276	29 766	29 766
Pnömatik Ekim Makinası	775	-	-	-	1 550	1 550
Universal Ekim Makinası	782	-	782	-	4 692	4 692
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	1 565	281 700	173 715	15 650	15 650	15 650
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	261	43 587	105 444	116 406	119 277	119 538
Orak Makinası	565	72 885	85 315	85 880	2 063 945	86 445
Bıçerbağlar Makinası	315	5 355	5 040	5 355	5 355	5 985
Balya Makinası	1 835	1 835	11 010	16 515	16 515	16 515
Sapdöver Harman Makinası	1632	345 984	360 672	292 178	409 632	406 368

Çizelge 4.9. Bitlis ilinin tarım alet ve makina ağırlıkları (Devamı)

Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)	1999 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2000 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2001 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2002 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2003 Toplam Makina Ağırlığı (kg)
Sap Toplamalı Saman Yapma Mak.	1537	-	-	-	3 074	3 074
Patates Sökme Makinası	395	-	4 740	8 295	17 775	18 170
Pancar Sökme Makinası	1510	-	-	1 510	-	3 020
Kombine Pancar Hasat Mak.	2225	-	57 850	-	-	-
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.	378	141 372	133 454	137 214	144 396	155 358
Mısır Silaj Makinası	713	713	1 426	-	2 852	1 426
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	139	1 390	1 390	4 309	4 170	4 170
Satirfüj Pompa	178	6 408	8 188	6 052	9 434	9 434
Tarım Arabası (römork)	1405	1 594 675	1 666 330	1 795 590	1 927 660	1 941 710
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	776	29 488	32 592	41 904	47 336	48 112
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	331	-	-	-	331	331
Toplam Ağırlık	-	4 184 301	4 465 193	4 468 166	7 020 257	5 076 444

Bitlis ilinin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları Çizelge 4.10.'da verilmiştir.

Çizelge 4.10. Bitlis ilinin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları

Yıllar	Ekipman Ağırlığı (kg)	Ekipman Ağırlığı (ton)	Traktör Sayısı	Traktör Başına Düşen Ekipman Ağırlığı (ton / traktör)
1999	4 184 301	4 184	1 203	3,48
2000	4 465 193	4 465	1 356	3,29
2001	4 468 166	4 468	1 465	3,05
2002	7 020 257	7 020	1 476	4,76
2003	5 076 444	5 076	1 467	3,46

Bitlis ilinde 1999 yılında bir traktöre 3,48 ton ekipman düşerken bu değer 2000 yılında 3,29 ton, 2001 yılında 3,05 ton, 2002 yılında 4,76 ton ve 2003 yılında 3,46 ton olarak bulunmuştur. 2002 yılında bir traktöre düşen ekipman ağırlığı diğer yıllara göre biraz fazla çıkmıştır. Bunun nedeni 2002 yılında orak makinasında görülen artıştır (Çizelge 4.10.).

Türkiye'nin 1999-2003 yıllarına ait, toplam tarım alet ve makina ağırlıkları Çizelge 4.11.'de verilmiştir. Bu çizelgedeki toplam makina ağırlıkları, Çizelge 3.4.'teki makina sayıları ile Çizelge 3.5.'teki makina ağırlıkları çarpılarak bulunmuştur.

Çizelge 4.11. Türkiye'nin tarım alet ve makina ağırlıkları

Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)	1999 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2000 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2001 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2002 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2003 Toplam Makina Ağırlığı (kg)
Kulaklı Traktör Pulluğu	431	373 384 782	380 193 720	379 615 318	389 708 907	401 236 433
Ark Açma Pulluğu	228	10 854 624	11 550 708	11 954 268	12 119 796	12 407 988
Diskli Traktör Pulluğu	495	29 440 620	29 447 550	29 059 470	30 734 055	31 717 620
Diskli Anız Pulluğu	525	19 702 200	20 102 775	20 607 825	19 132 050	19 929 000
Kulaklı Anız Pulluğu	262	5 630 904	5 598 154	5 757 450	6 765 888	6 952 432
Dipkazan	405	-	-	-	6 084 315	6 477 165
Toprak Frezesi	406	12 706 176	13 193 782	13 074 418	13 159 678	13 565 678
Rototiller	777	-	-	-	5 212 116	5 584 299
Kültüvator	391	154 658 877	157 238 695	158 364 775	162 524 624	164 788 905
Merdane	381	21 920 073	22 550 247	23 317 581	24 190 833	24 458 295
Diskli Tırmık	546	98 615 244	100 490 208	103 162 332	102 977 784	104 143 494
Dişli Tırmık	196	69 152 132	68 434 968	68 358 332	68 314 624	68 386 556
Ot Tırmığı	250	17 150 250	15 918 500	16 081 000	15 119 000	15 986 000
Taş Toplama Mak.	3 360	-	-	-	927 360	1 108 800
Toprak Tesviye Makinaları	322	-	-	-	4 086 180	4 242 994
Set Yapma Makinası	706	-	-	-	7 983 448	8 176 892
Toprak Burgusu	236	-	-	-	487 576	563 568
Hayvan ve Traktörle Çekilen Ara çapa Mak.	567	-	-	-	78 600 375	80 125 605
Traktörle Çekilen Ara Çapa Mak.	481	58 772 909	61 593 012	62 430 433	-	-
Traktörle Çekilen Hububat Ekim M.	877	72 711 193	74 466 070	77 054 097	75 822 789	78 439 757
Kombine Hububat Ekim Mak.	902	132 336 930	136 985 838	138 558 926	141 037 622	146 812 226
Pnömatik Ekim Makinası	775	-	-	-	12 221 750	12 328 700

Çizelge 4.11. Türkiye'nin tarım alet ve makina ağırlıkları (Devamı)

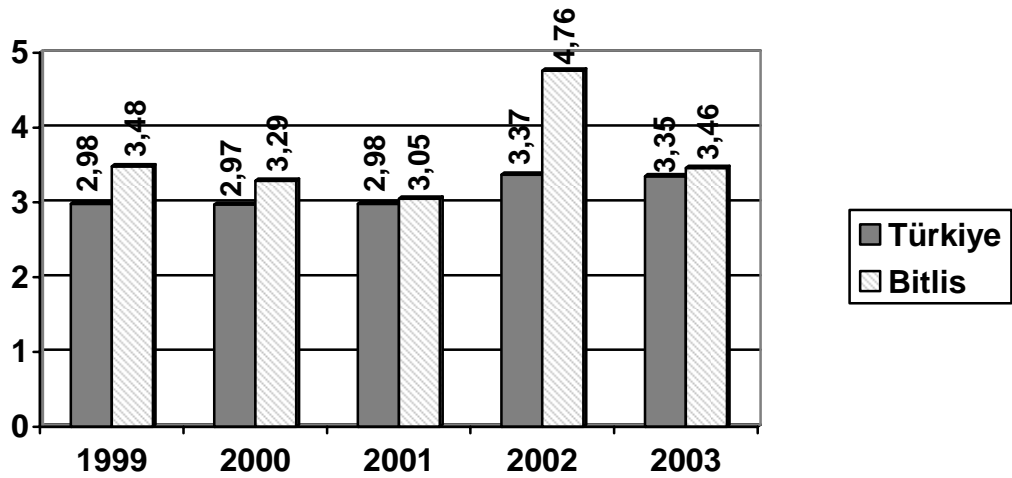
Tarım Alet ve Makina Adı	Ortalama Ağırlık (kg)	1999 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2000 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2001 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2002 Toplam Makina Ağırlığı (kg)	2003 Toplam Makina Ağırlığı (kg)
Universal Ekim Makinası	782	55 796 482	56 429 902	56 834 978	51 607 308	51 780 912
Fide Dikim Mak.	415	-	-	-	4 229 265	4 451 705
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	1 565	2 242 645	2 148 745	2 047 020	2 671 455	2 687 105
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	261	75 038 283	77 235 381	77 706 225	79 758 207	82 126 260
Orak Makinası	565	37 524 475	34 253 125	36 350 405	38 544 865	36 405 210
Bıçerbağlar Makinası	315	1 506 015	1 609 020	1 570 905	1 543 500	1 597 680
Balya Makinası	1 835	14 652 475	15 456 205	15 711 270	16 067 260	16 513 165
Sapdöver Harman Makinası	1 632	-	-	-	315 605 952	316 547 616
Sap Toplamalı Saman Yapma M.	1 537	-	-	-	14 650 684	15 499 108
Saman Aktarma Boşaltma Mak.	225	-	-	-	1 889 100	2 074 050
Patates Sökme Makinası	395	5 474 305	5 893 400	6 096 825	6 174 245	6 238 630
Kombine Patates Hasat M.	460	151 340	143 520	281 980	219 420	236 900
Pancar Sökme Makinası	1 510	12 013 560	12 878 790	13 168 710	13 947 870	14 505 060
Kombine Pancar Hasat Mak.	2 225	5 671 525	6 359 050	6 770 675	6 383 525	6 799 600
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.	378	12 349 260	12 664 512	12 982 032	14 447 916	14 999 796
Ot Silaj Mak.	532	855 988	927 808	973 560	982 604	1 055 488
Mısır Silaj Makinası	713	1 853 087	2 429 904	2 900 484	3 953 585	4 511 151
Pamuk Toplama Mak.	4 240	84 800	72 080	80 560	106000	132 680
Ürün Kurutma Mak.	460	-	-	-	78 660	139 380
Yem Dağıtıcı Römork	4 215	-	-	-	1 125 405	1 492 110
Sap Parçalama Mak.	680	8 206 920	7 637 760	7 798 240	8 236 840	8 275 600
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	139	29 231 700	30 096 975	30 474 082	31 686 857	31 900 083
Satirfüj Pompa	178	15 113 980	15 269 374	15 945 952	16 269 734	16 439 402
Tarım Arabası(römork)	1 405	1275 806 035	1292 911 910	1301 724 070	1328 816 685	1358 067 380
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	776	123 345 976	122 978 152	126 030 160	130 478 192	133 059 944
Keççe (Tarımda Kullanılan)	331	-	-	-	6 309 853	7 096 971
Toplam Makina Ağırlığı (kg)	-	2753 955 765	2795 159 840	2822 844 358	3270 324 302	3342 065 393

Türkiye'nin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları Çizelge 4.12.'de verilmiştir. Türkiye'de bir traktöre düşen ekipman ağırlığı 1999 ve 2001 yıllarında 2,98 ton, 2000 yılında 2,97 ton, 2002 yılında 3,37 ton, 2003 yılında 3,35 ton bulunmuştur.

Çizelge 4.12. Türkiye'nin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları

Yıllar	Ekipman Ağırlığı (kg)	Ekipman Ağırlığı (ton)	Traktör Sayısı	Traktör Başına Düşen Ekipman Ağırlığı (ton / traktör)
1999	2 753 955 765	2 753 956	924 471	2,98
2000	2 795 159 840	2 795 160	942 441	2,97
2001	2 822 844 358	2 822 844	948 418	2,98
2002	3 270 324 302	3 270 324	970 083	3,37
2003	3 342 065 393	3 342 065	997 620	3,35

Bitlis ve Türkiye'nin 1999-2003 yılları arasındaki bir traktöre düşen ekipman ağırlıkları Şekil 4.6.'da verilmiştir. Bitlis ilinde bir traktöre düşen ekipman ağırlığı, Türkiye değerlerinden fazladır. Bitlis ilindeki değerler, Türkiye'deki değerlerden 1999 yılında 1,17 kat (0,50 ton) fazla, 2000 yılında 1,11 kat (0,32 ton) fazla, 2001 yılında 1,02 kat (0,07 ton) fazla, 2002 yılında 1,41 kat (1,39 ton) fazla ve 2003 yılında 1,03 kat (0,11 ton) fazladır.

Şekil 4.6. Türkiye-Bitlis bir traktöre düşen ekipman ağırlığı

4.1.5. Bitlis ili ve Türkiye’de traktör başına düşen ekipman sayısı değerleri

Bitlis ilinde 1999-2003 yılları arasındaki bir traktöre düşen makina sayıları Çizelge 4.13.’de verilmiştir. Bu çizelge hazırlanırken Çizelge 3.3.’teki makina sayıları, Çizelge 3.1.’deki traktör sayılarına bölünerek, bir traktöre düşen makina sayıları bulunmuştur.

Çizelge 4.13. Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları

Tarım Alet ve Makina Adı	1999 Makina / Traktör	2000 Makina / Traktör	2001 Makina / Traktör	2002 Makina / Traktör	2003 Makina / Traktör
Kulaklı Traktör Pulluğu	0,945	0,852	0,794	0,926	0,934
Döner Kulaklı Traktör Pulluğu	0,019	0,017	0,106	-	-
Ark Açma Pulluğu	0,091	0,008	0,008	0,008	0,008
Diskli Traktör Pulluğu	0,039	0,012	0,035	0,035	0,035
Diskli Anız Pulluğu (Vanvey)	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001
Dipkazan	-	-	-	0,001	0,001
Toprak Frezesi (Rotovator)	0,003	0,003	0,005	0,007	0,007
Kültüratör	0,640	0,594	0,585	0,642	0,650
Merdane	0,042	0,047	0,067	0,072	0,072
Diskli Tırmık	0,189	0,178	0,174	0,173	0,174
Dişli Tırmık	0,024	0,021	0,024	0,028	0,028
Karma Tırmık	0,474	0,111	0,102	-	-
Ot Tırmığı	0,238	0,544	0,517	0,848	0,863
Toprak Tesviye Makinaları	-	-	-	0,006	0,006
Set Yapma Makinası	-	-	-	0,001	0,001
Traktörle Çekilen Çapa M.	0,006	0,010	0,012	-	-
Hayvan ve Traktörle Çek. Ara Çapa M.	-	-	-	0,032	0,029
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Mak.	0,558	0,513	0,510	0,518	0,524

Çizelge 4.13. Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları (Devamı)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999 Makina / Traktör	2000 Makina / Traktör	2001 Makina / Traktör	2002 Makina / Traktör	2003 Makina / Traktör
Kombine Hububat Ekim Mak.	0,024	0,023	0,026	0,022	0,022
Pancar Mibzeri	0,016	0,015	0,014	-	-
Pnömatik Ekim Makinası	-	-	-	0,001	0,001
Universal Ekim Makinası	-	0,001	-	0,004	0,004
Patates Dikim Makinası	0,004	0,009	0,014	0,022	0,022
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	0,150	0,082	0,007	0,007	0,007
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	0,139	0,298	0,304	0,310	0,312
Orak Makinası	0,107	0,111	0,104	2,47	0,104
Biçer Bağlar Makinası	0,014	0,012	0,012	0,011	0,013
Balya Makinası	0,001	0,004	0,006	0,006	0,006
Harman Makinası	0,103	0,115	0,108	-	-
Sapdöver Harman Makinası	-	-	-	0,170	0,170
Sap Toplamalı Saman Yapma M.	-	-	-	0,001	0,001
Tınaz Makinası	0,028	0,026	0,034	0,025	0,025
Sapdöver	0,176	0,163	0,122	-	-
Patates Sökme Makinası	-	0,009	0,014	0,030	0,031
Pancar Sökme Mak.	-	0,019	0,001	-	0,001
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.	0,311	0,260	0,248	0,259	0,280
Mısır Silaj Makinası	0,001	0,001	-	0,003	0,001
Kuyruk Mil. H. Pülverizatör	0,008	0,007	0,021	0,020	0,020
Satirfüj Pompa	0,030	0,034	0,023	0,036	0,036
Tarım Arabası (Römork)	0,943	0,875	0,872	0,929	0,942
Su Tankeri	0,031	0,031	0,037	0,041	0,042
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	-	-	-	0,001	0,001
Toplam	5,356	5,006	4,907	7,658	5,374

Türkiye’de 1999-2003 yılları arasındaki bir traktöre düşen makina sayıları, Çizelge 4.14.’te verilmiştir. Bu çizelge hazırlanırken Çizelge 3.4.’teki makina sayıları, Çizelge 3.2.’deki traktör sayılarına bölünerek, bir traktöre düşen makina sayıları bulunmuştur.

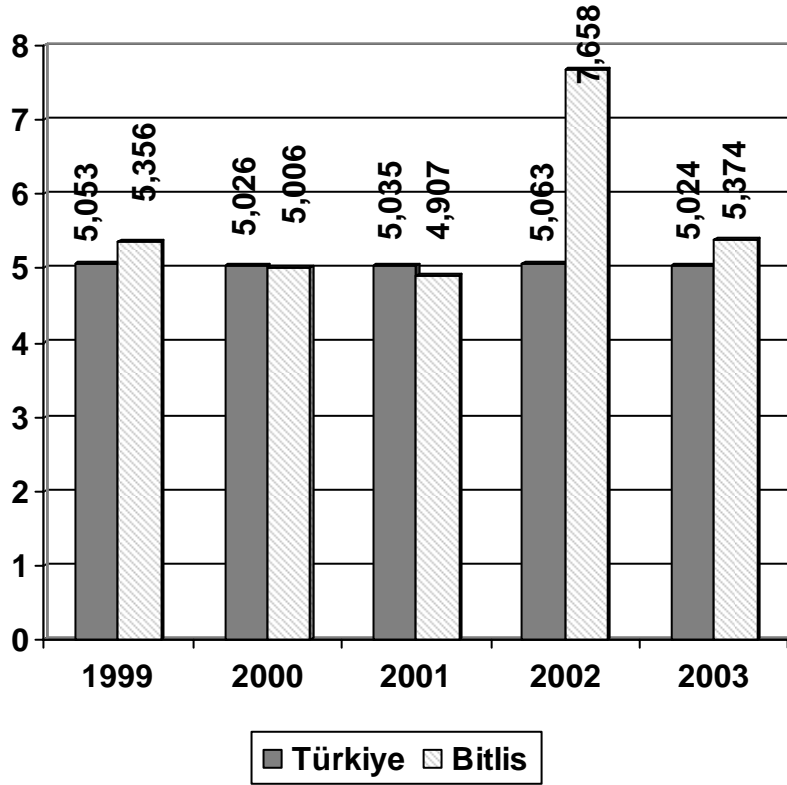
Çizelge 4.14. Türkiye’de bir traktöre düşen makina sayıları

Tarım Alet ve Makina Adı	1999 Makina / Traktör	2000 Makina / Traktör	2001 Makina / Traktör	2002 Makina / Traktör	2003 Makina / Traktör
Kulaklı Traktör Pulluğu	0,937	0,936	0,929	0,932	0,933
Döner Kulaklı Traktör P.	0,022	0,022	0,023	-	-
Ark Açma Pulluğu	0,051	0,054	0,055	0,055	0,054
Diskli Traktör Pulluğu	0,064	0,063	0,062	0,064	0,064
Diskli Anız Pulluğu	0,040	0,041	0,041	0,037	0,038
Anız Pulluğu	0,023	0,023	0,023	0,027	0,026
Dipkazan	-	-	-	0,015	0,016
Toprak Frezesi	0,034	0,034	0,034	0,033	0,033
Rototiller	-	-	-	0,007	0,007
Kültivatör	0,428	0,427	0,427	0,428	0,422
Merdane	0,062	0,063	0,064	0,065	0,064
Diskli Tırmık	0,195	0,195	0,199	0,194	0,191
Dişli Tırmık	0,382	0,370	0,368	0,359	0,350
Karma Tırmık	0,029	0,029	0,030	0,024	0,021
Ot Tırmığı	0,074	0,067	0,068	0,062	0,064
Taş Toplama Makinası	-	-	-	0,000	0,000
Toprak Tesviye Makinaları	-	-	-	0,013	0,013
Set Yapma Makinası	-	-	-	0,012	0,012
Toprak Burgusu	-	-	-	0,002	0,002
Traktörle Çekilen Çapa M.	0,132	0,136	0,137	-	-
Hayvan ve Trak. Ç. Ara Ç. M.	-	-	-	0,143	0,142
Traktörle Çek. Hub. Ek. Mak.	0,090	0,090	0,093	0,089	0,090
Kombine Hububat Ekim Mak.	0,159	0,161	0,162	0,161	0,163
Pancar Mibzeri	0,009	0,009	0,009	-	-
Pnömatik Ekim Makinası	-	-	-	0,016	0,016
Universal Ekim Makinası	0,077	0,076	0,077	0,068	0,066
Anıza Ekim Makinası	-	-	-	0,002	0,002
Patates Dikim Makinası	0,010	0,011	0,011	0,011	0,012
Fide Dikim Makinası	-	-	-	0,010	0,011
Çiftlik Gübresi Dağıtma Mak.	0,001	0,001	0,001	0,002	0,002
Kimyevi Gübre Dağıtma Mak.	0,311	0,314	0,314	0,315	0,315
Orak Makinası	0,072	0,064	0,067	0,070	0,064
Biçer bağlar Makinası	0,005	0,005	0,005	0,005	0,005
Balya Makinası	0,009	0,009	0,009	0,009	0,009

Çizelge 4.14. Türkiye’de bir traktöre düşen makina sayıları (Devamı)

Tarım Alet ve Makina Adı	1999 Makina / Traktör	2000 Makina / Traktör	2001 Makina / Traktör	2002 Makina / Traktör	2003 Makina / Traktör
Harman Makinası	0,149	0,148	0,148	-	-
Sapdöver Harman Makinası	-	-	-	0,199	0,194
Sap Top. Saman Yapma M.	-	-	-	0,010	0,010
Saman Aktarma Boşaltma M.	-	-	-	0,009	0,009
Tınoz Makinası	0,025	0,024	0,022	0,018	0,017
Sapdöver	0,097	0,095	0,089	-	-
Patates Sökme Makinası	0,015	0,016	0,016	0,016	0,016
Kombine Patates Sökme Makinası	0,000	0,000	0,001	0,000	0,001
Pancar Sökme Mak.	0,009	0,009	0,009	0,009	0,010
Kombine Pancar Sökme Makinası	0,003	0,003	0,003	0,003	0,003
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Makinası	0,035	0,035	0,036	0,039	0,040
Silaj Makinası (ot)	0,002	0,002	0,002	0,002	0,002
Mısır Silaj Makinası	0,003	0,004	0,004	0,006	0,006
Yer Fıstığı Hasat Makinası	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Pamuk Toplama Makinası	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Yer Fıstığı Harman Makinası	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Fındık Harman Makinası	0,006	0,006	0,006	0,006	0,006
Ürün Kurutma Makinası	-	-	-	0,000	0,000
Mısır Daneleme Makinası	0,006	0,006	0,006	0,006	0,006
Mısır Hasat Makinası	0,001	0,001	0,000	0,001	0,001
Meyve Hasat Makinası	-	-	-	0,000	0,000
Yem Dağıtıcı Römork	-	-	-	0,000	0,000
Sap Keser	0,013	0,012	0,012	0,012	0,012
Kuyruk Milinden H. Pülverizatör	0,227	0,230	0,231	0,235	0,230
Satirifuj Pompa	0,092	0,091	0,094	0,094	0,092
Tarım Arabası (Römork)	0,982	0,976	0,977	0,975	0,969
Su Tankeri	0,172	0,168	0,171	0,173	0,172
Kepçe (Tarımda kullanılan)	-	-	-	0,020	0,021
Toplam	5,053	5,026	5,035	5,063	5,024

Türkiye ve Bitlis ilinin 1999-2003 arasındaki yıllara ait bir traktöre düşen makina sayıları Şekil 4.7.’de verilmiştir. Bitlis ve Türkiye genelinde bir traktöre düşen makina sayıları ortalama olarak 5 civarındadır. Bitlis ilinde 2002 yılında bir traktöre 7 makina düşerken, Türkiye’de 5 makina düşmüştür. Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları 1999, 2002, 2003 yıllarında Türkiye değerlerinden fazla çıkarken, 2000 ve 2001 yıllarında Türkiye değerlerinden az çıkmıştır.

Şekil 4.7. Türkiye ve Bitlis ilinde bir traktöre düşen makina sayıları

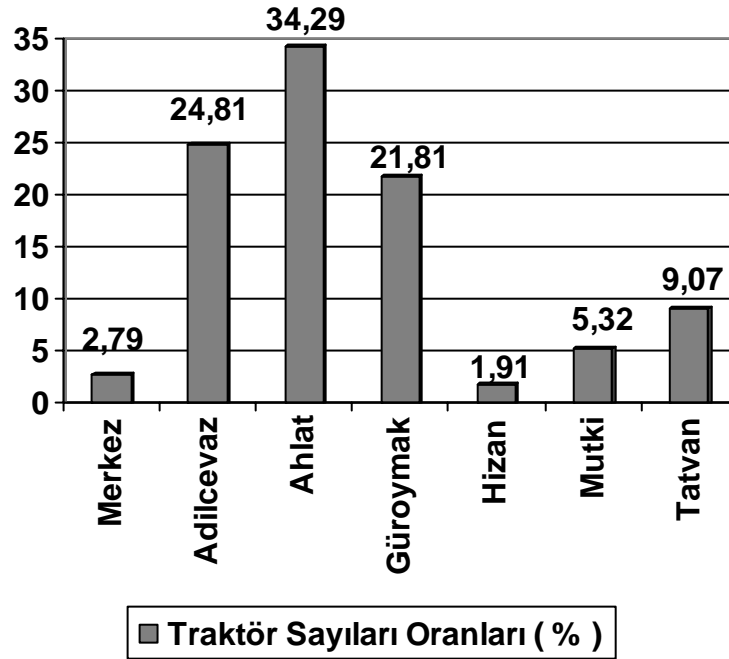
4.1.6. Bitlis ilindeki ilçelerin tarım alet ve makina varlığı

Bitlis ilinin ilçelerinde bulunan 2003 yılına ait traktörlerin güç gruplarına göre sayıları ve oranları Çizelge 4.15.'te verilmiştir. Bu çizelgedeki traktör sayıları, Çizelge 3.6.'dan alınmıştır. Bitlis ilinde en fazla 50-70 BG'ne sahip traktörler kullanılmaktadır. 2003 yılında 50-70 BG'ne sahip traktör sayısı 712'dir. 50-70 BG'ne sahip traktörleri en fazla kullanan ilçe, 311 traktör ile Ahlat ilçesidir. 50-70 BG'ne sahip traktör sayısı Adilcevaz ilçesinde 250 adet, Güroymak ilçesinde 110 adet iken diğer ilçelerde fazla kullanılmamaktadır. 35-50 BG'ne sahip traktörlerin sayısı ise 528'dir. 35-50 BG'ne sahip traktör sayıları Ahlat ilçesinde 190 adet, Güroymak ilçesinde 180 adet ve Adilcevaz ilçesinde 110 adettir. 35-50 BG'ne sahip traktörler en fazla Ahlat ilçesinde kullanılmaktadır.

Çizelge 4.15. Bitlis ilinin ilçelerinde bulunan traktör sayıları

Traktör Çeşidi ve Güç Grupları	Merkez	Adilcevaz	Ahlat	Güroymak	Hizan	Mutki	Tatvan	Toplam
İki Akşlı Traktör(11-24 BG)	-	-	2	-	-	-	-	2
İki Akşlı Traktör(25-34 BG)	-	2	-	30	-	15	-	47
İki Akşlı Traktör(35-50 BG)	6	110	190	180	22	20	-	528
İki Akşlı Traktör(50-70 BG)	35	250	311	110	6	-	-	712
İki Akşlı Traktör (Belli değil)	-	2	-	-	-	43	133	178
Toplam	41	364	503	320	28	78	133	1 467
Traktör Sayısı Oranı (%)	2,79	24,81	34,29	21,81	1,91	5,32	9,07	100,00

Bitlis ilinin ilçelerine ait 2003 yılı traktör sayıları ve oranları Şekil 4.8.'de verilmiştir. Bitlis ilinin en fazla traktör kullanan ilçesi, % 34,29 oranı ile Ahlat ilçesidir. Traktör kullanımında Adilcevaz ilçesi % 24,81 oranı ile ikinci sırayı alırken, Güroymak ilçesi % 21,81 oran ile üçüncü sırayı almıştır. Traktör en az Hizan ilçesinde kullanılmaktadır.

Şekil 4.8. Bitlis ilinin ilçelerine ait traktör sayıları oranları

Bitlis ilinin ilçelerinde kullanılan başlıca tarım alet ve makina sayıları ve oranları hesaplanarak Çizelge 4.16.'da verilmiştir. Bu çizelgedeki tarım alet ve makina sayıları Çizelge 3.6.'dan alınmıştır.

Karasaban traktörün az kullanıldığı ilçelerde daha fazladır. Karasaban en fazla, Merkez, Hizan ve Mutki ilçelerinde kullanılmaktadır. Bitlis ilinde 3 366 adet karasaban vardır. Karasaban, Bitlis ilindeki toplam traktör sayısından, 2,29 kat daha fazladır. Karasaban, Mutki ilçesinde 1 500 adet olup, % 44,56'lık orana sahiptir. Hayvan pulluğu Merkez ilçede 550 adet, Tatvan ilçesinde 250 adet ve Hizan ilçesinde 110 adet bulunmaktadır. Hayvan pulluğu % 56,70 oranla en fazla Merkez ilçede bulunmaktadır (Çizelge 4.16.).

Kulaklı traktör pulluğu, kültüvator, kimyevi gübre dağıtma makinası, sapdöver harman makinası, traktörle çekilen çayır biçme makinası en fazla Ahlat ilçesinde kullanılmaktadır. Traktör ve ekipmanlarını en fazla, karasabanı en az kullanan ilçe Ahlat ilçesidir (Çizelge 4.16.).

Traktörle çekilen hububat ekim makinası ve tarım arabası en fazla Adilcevaz ilçesinde kullanılmaktadır. Bitlis ilinde, biçerdöver sadece Adilcevaz ilçesinde vardır. Bitlis ilinde Adilcevaz ilçesi, traktör ve ekipman sayıları bakımından ikinci sırayı almıştır (Çizelge 4.16.).

Bitlis ilinde ot tırmığı 1 266 adettir. Hizan ilçesinde ot tırmığı 940 adet olup, % 74,25'lik oranıyla en fazla kullanılan ilçesidir. Hizan ilçesi, traktör ve ekipmanlarını en az kullanan ilçedir (Çizelge 4.16.).

Bitlis ilinin ilçelerinde yaklaşık olarak bir traktöre bir tarım arabası ve bir kulaklı pulluk düşmektedir (Çizelge 4.16.).

Çizelge 4.16. Bitlis ilinin ilçelerinde kullanılan başlıca tarım alet ve makina sayıları ve oranları

Tarım Alet ve Makina Adı	Merkez	Adilcevaz	Ahlat	Güroyamak	Hizan	Mutki	Tatvan	Toplam
Karasaban	700	4	2	150	850	1 500	160	3 366
Karasaban Oranı (%)	20,80	0,11	0,06	4,46	25,25	44,56	4,75	100,00
Hayvan Pulluğu	550	2	3	10	110	45	250	970
Hayvan Pulluğu Oranı (%)	56,70	0,21	0,31	1,03	11,34	4,64	25,77	100,00
Kulaklı Traktör Pulluğu	28	410	450	280	28	50	124	1 370
Kulaklı Traktör Pulluğu Oranı (%)	2,04	29,93	32,84	20,44	2,04	3,65	9,05	100,00
Kültüvator	5	318	342	170	8	50	60	953
Kültüvator Oranı (%)	0,52	33,37	35,88	17,84	0,84	5,25	6,30	100,00
Ot Tırımı	5	90	176	20	940	-	35	1 266
Ot Tırımı Oranı (%)	0,39	7,11	13,90	1,58	74,25	-	2,76	100,00
Traktörle Çek. Hub. Ek. Mak.	-	394	334	-	-	-	41	769
Traktörle Çek. Hub. Ek. Mak. Oranı (%)	-	51,23	43,43	-	-	-	5,33	100,00
Kimyevi Gübre Dağıtma Mak.	2	206	235	5	-	-	10	458
Kimyevi Gübre Dağıtma Mak. Oranı (%)	0,44	44,98	51,31	1,09	-	-	2,18	100,00
Sapdöver Harman Makinası	5	10	135	20	10	45	24	249
Sapdöver Harman Makinası Oranı (%)	2,01	4,02	54,22	8,03	4,02	18,07	9,64	100,00
Traktörle Çekilen Çayır Bıçme M.	5	66	172	140	-	-	28	411
Traktörle Çekilen Çayır Bıçme M. Oranı (%)	1,22	16,06	41,85	34,06	-	-	6,81	100,00
Tarım Arabası (Römork)	38	420	405	280	28	78	133	1 382
Tarım Arabası (Römork) Oranı (%)	2,75	30,39	29,30	20,26	2,03	5,64	9,62	100,00
Bıçerdöver (11-20)	-	1	-	-	-	-	-	1
Bıçerdöver (11-20) Oranı (%)	-	100,00	-	-	-	-	-	100,00

4.2. Bitlis İli ve Türkiye’de Tarımsal İşletme Özellikleri

Tarım kesiminde işletme büyüklüğünün de, tarımsal mekanizasyon düzeyinin oluşmasında olumlu yada olumsuz etkisi bulunmaktadır. Kural olarak, büyük işletmelerde mekanizasyon maliyeti, küçük işletmelerden daha düşük olmaktadır (Kadayıfçılar vd. 1990, Kasap vd. 1997).

Bitlis ve Türkiye'nin 2001 yılındaki işletme büyüklüğüne göre işletme sayıları ve oranları; işletmenin tasarrufunda bulunan arazi büyüklükleri ve oranları Çizelge 4.17.'de verilmiştir.

Bitlis ilinde en yüksek işletme sayısı oranı %23,70 ile 10-19 da büyüklüğündeki işletmelerde, Türkiye'de ise %30,91 ile 20-49 da büyüklüğündeki işletmelerde görülmektedir (Çizelge 4.17.). En yüksek arazi oranı, Bitlis ilinde %26,06 ile 200-499 da büyüklüğündeki işletmelerde, Türkiye'de ise %23,81 ile 100-199 da büyüklüğündeki işletmelerde görülmektedir. Bitlis ilinde 5 000 dekadardan büyük işletme hiç bulunmazken, Türkiye'de ise 57 işletme bulunmaktadır.

Çizelge 4.17. İşletme büyüklüğüne göre işletme sayısı ve işletmenin tasarrufunda bulunan arazi büyüklüğü (Anonim 2003a)

İşletme Büyüklüğü (da)	Bitlis İşletme Sayısı	Bitlis İşletme Sayısı Oranı (%)	Bitlis Arazisi (da)	Bitlis Arazi Oranı (%)	Türkiye İşletme Sayısı	Türkiye İşletme Sayısı Oranı (%)	Türkiye Arazisi (da)	Türkiye Arazi Oranı (%)
Arazisi Olmayan	427	1,82	-	-	5 4523	1,77	-	-
>5	3 216	13,76	7 705	0,71	178 006	5,78	481 987	0,26
5-9	4 087	17,49	25 788	2,38	290 461	9,44	1 952 471	1,06
10-19	5 540	23,70	68 877	6,35	539 816	17,55	7 378 022	4,00
20-49	4 211	18,02	112 473	10,37	950 840	30,91	29 531 619	16,02
50-99	2 569	10,99	176 050	16,22	560 049	18,20	38 127 032	20,68
100-199	2 084	8,92	274 355	25,28	327 363	10,64	43 884 395	23,81
200-499	1 055	4,51	282 779	26,06	153 685	4,99	42 075 497	22,82
500-999	161	0,69	103 664	9,55	17 429	0,57	11 218 554	6,09
1 000-2 499	20	0,08	28 220	2,60	4 199	0,14	5 476 930	2,97
2 500-4 999	2	0,00	5 130	0,47	222	0,01	695 541	0,38
5 000+	-	-	-	-	57	0,00	3 526 175	1,91
Toplam	23 371	100,00	1 085 041	100,00	3 076 650	100,00	184 348 223	100,00

Bitlis'te bulunan toplam işletme sayısı 23 371 olup Türkiye'deki toplam işletme sayısının %0,76'sını oluşturmaktadır. Bitlis ilinde tarımsal amaçlı kullanılan toplam

arazi miktarı 1 085 041 da olup Türkiye'deki toplam tarım arazisinin %0,59'unu oluşturmaktadır (Çizelge 4.17.).

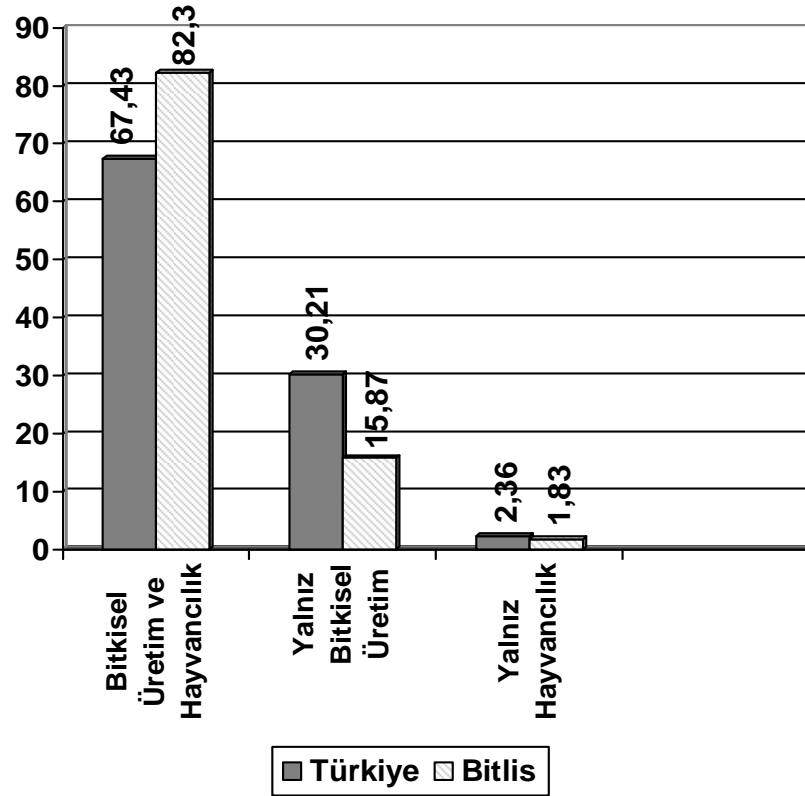
Türkiye ve Bitlis ilinin işletme tipine göre işletme sayısı oranları ve arazi büyüklüğü oranları Çizelge 4.18.'de verilmiştir. Bitkisel üretim ve hayvan yetiştiren işletmelerin arazi oranları Bitlis ilinde %85,70, Türkiye'de ise %72,38'dir. Bitkisel üretim ve hayvan yetiştiren işletmelerin arazi oranı Bitlis ilinde daha yüksektir. Yalnız bitkisel üretim yapan işletmelerin arazi oranları Bitlis ilinde %14,30, Türkiye'de ise %27,38'dir. Yalnız bitkisel üretim yapan işletmelerin arazi oranı Türkiye'de daha yüksektir. Yalnız hayvan yetiştiren işletmelerde arazi oranı Türkiye'de %0,23 gibi düşük bir değerde iken, Bitlis ilinin hiç arazisi yoktur.

Çizelge 4.18. İşletme tipine göre işletme sayısı ve arazi büyüklüğü oranları

İşletme Tipi	Bitkisel Üretim ve Hayvan Yetiştiren İşletmeler	Yalnız Bitkisel Üretim Yapan İşletmeler	Yalnız Hayvan Yetiştiren İşletmeler	Toplam
Bitlis İşletme Sayısı	19 234	3 710	427	23 371
Bitlis İşletme Sayısı Oranı (%)	82,30	15,87	1,83	100,00
Bitlis Arazi (da)	929 923	155 118	-	1 085 041
Bitlis Arazi Oranı (%)	85,70	14,30	-	100,00
Türkiye İşletme Sayısı	2 074 439	929 582	72 629	3 076 650
Türkiye İşletme Sayısı Oranı (%)	67,43	30,21	2,36	100,00
Türkiye Arazi (da)	133 438 277	50 477 939	432 014	184 348 232
Türkiye Arazi Oranı (%)	72,38	27,38	0,23	100,00

Türkiye ve Bitlis ilinin işletme tipine göre işletme sayısı oranları Şekil 4.9.'da verilmiştir. Bitkisel üretim ve hayvan yetiştiren işletmelerde işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %82,30 , Türkiye'de ise %67,43'tür. Bitlis ilinde, bitkisel üretim ve hayvan yetiştiren işletme sayısı oranı Türkiye oranından daha yüksektir. Yalnız bitkisel üretim

yapan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %15,87, Türkiye’de ise %30,21’dir. Yalnız bitkisel üretim yapan işletme sayısı oranı Türkiye’de daha yüksektir. Yalnız hayvan yetiştiren işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %1,83, Türkiye’de ise %2,36’dır. Yalnız hayvan yetiştiren işletme sayısı oranı Türkiye’de daha yüksektir.

Şekil 4.9. Türkiye ve Bitlis ilinin işletme tipine göre işletme sayısı oranları

4.2.1. Bitlis ili ve Türkiye’de traktörden yararlanma oranı

Traktörden yararlanma oranı, traktör kullanan işletme sayısının, toplam işletme sayısına bölünmesiyle bulunmaktadır. Traktörden yararlanma oranı işletme gruplarına, bölgesel değişikliklere ve üretilen ürünün niteliğine göre farklı değerler almasına karşın,

özellikle mekanizasyonun gelişmesinin değerlendirilmesinde yararlı bir göstergelyi oluşturmaktadır (Kadayıfçılar vd. 1990).

Bitlis ilinde traktör kullanan işletme sayısı toplamı 2 775'tir (Çizelge 3.9.). Bitlis ilinde bulunan toplam işletme sayısı 23 371'dir. Bu değerlere göre Bitlis ilinin traktörden yararlanma oranı (TYO)= $2\ 775 / 23\ 371 = 0,12$ olarak bulunmuştur.

Türkiye'deki traktör kullanan işletme sayısı toplamı 962 696'dır. Türkiye'de bulunan toplam işletme sayısı 3 076 650'dir (Çizelge 3.7.). Bu değerlere göre Türkiye'nin traktörden yararlanma oranı (TYO)= $962\ 696 / 3\ 076\ 650 = 0,31$ olarak bulunmuştur.

Traktörden yararlanma oranı Bitlis ilinde 0,12 iken, Türkiye'de 0,31 olarak bulunmuştur. Traktörden yararlanma oranı Türkiye değeri daha yüksektir.

Bitlis ve Türkiye'de işletme büyüklüğüne göre, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayılarının oranları hesaplanarak Çizelge 4.18.'de verilmiştir. Bu çizelge hazırlanırken Bitlis ilinin traktör değerleri Çizelge 3.9.'dan, Türkiye'nin traktör ve biçerdöver değerleri ise Çizelge 3.7.'den alınmıştır.

Traktörü kendi malı olan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %35,52 değeri ile 50-99 da alana sahip işletmelerde en yüksek, Türkiye'de ise %28,61 değeri ile 20-49 da sahip işletmelerde en yüksektir. Traktörü ortak olan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %33,16 değeri ile 20-49 da alana sahip işletmelerde en yüksek, Türkiye'de ise %27,98 değeri ile 50-99 da alana sahip işletmelerde en yüksektir (Çizelge 4.19.).

Türkiye'de biçerdöveri kendi malı olan işletme sayısı oranı %32,51 değeri ile 100-199 da alana sahip alanlarda en yüksek iken, Bitlis ilinde biçerdöveri kendi malı olan işletme yoktur. Türkiye'de biçerdöveri ortak olan işletme sayısı oranı %32,00 değeri ile 200-499 da alana sahip alanlarda en yüksek iken, Bitlis ilinde biçerdöveri ortak olan işletme yoktur (Çizelge 4.19.).

Çizelge 4.19. Bitlis ve Türkiye’de işletme büyüklüğüne göre, traktör ve biçerdöver kullanan işletme sayıları oranları

İşletme Büyüklüğü (da)	Bitlis İlinde Traktörü Kendi Malı Olan İşletme Sayısı Oranı (%)	Bitlis İlinde Traktörü Ortak Olan İşletme Sayısı Oranı (%)	Türkiye’de Traktörü Kendi Malı Olan İşletme Sayısı Oranı (%)	Türkiye’de Traktörü Ortak Olan İşletme Sayısı Oranı (%)	Türkiye’de Biçerdöveri Kendi Malı Olan İşletme Sayısı Oranı (%)	Türkiye’de Biçerdöveri Ortak Olan İşletme Sayısı Oranı (%)
Arazisi Olmayan	-	-	0,37	0,21	0,21	-
>5	-	-	0,90	0,42	0,41	-
5-9	-	-	2,55	2,25	0,69	-
10-19	1,45	1,74	8,15	9,39	3,61	-
20-49	11,69	33,16	28,61	27,11	19,64	21,12
50-99	35,52	28,12	26,27	27,98	17,05	14,69
100-199	18,10	28,47	19,97	18,89	32,51	19,62
200-499	25,19	8,16	11,92	11,42	14,98	32,00
500-999	7,32	-	1,48	1,79	7,97	9,49
1 000-2 499	0,68	0,35	0,35	0,50	2,50	3,08
2 500-4 999	0,04	-	0,02	0,02	0,35	-
5 000+	-	-	0,01	-	0,06	-
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

4.3. Bitlis İlinin Tarımsal Mekanizasyon Sorunları

Bitlis ilindeki ilçelerin, farklı köylerindeki işletme sahiplerine, 2006 yılında uygulanan anket çalışmaları sonucunda aşağıdaki sorunlar belirlenmiştir:

Merkez, Mutki ve Hizan ilçelerinde çok sayıda karasaban kullanılmaktadır. Karasaban ile çalışmada hem insan gücü hem de hayvan gücü kullanılmaktadır. Karasaban ağaçtan yapıldığı için çabuk kırılmaktadır. Karasabanla toprak işleme çok uzun sürmektedir. Karasaban toprağı yeterli derinlikte sürmediği için verim düşmektedir. Karasabanı çekmede kullanılan hayvanlar yılın 3-4 ayında çalışmakta, diğer aylarda hiç çalışmadan beslenmektedirler. Hayvanlar bir süre çalıştıklarında yorulmakta ve beslenme ihtiyacı duymaktadırlar. Hayvanların dinlenmesi ve beslenmesi zaman kaybına neden olmaktadır.

Bitlis ilinde tütün tarımında tarla hazırlama işlemleri dışındaki diğer tarımsal işlemlerde makina kullanımı oldukça düşük düzeydedir. Fidelerin yetiştirilmesi, fidelerin tarlaya elle dikilmesi, olgunlaşan yaprakların toplanması, yaprakların iplere dizilmesi, kuruyan yaprakların demetlenmesi ve balyalanması tamamen insan işgücü ile yapılmaktadır. Tütün yetiştiriciliğinde insan işgücü önemli bir masrafı oluşturmaktadır. Yapılan işler yıl boyunca devam etmektedir. Tütün yetiştiriciliğinde kota uygulanmaktadır. Kota uygulamasında bir karne sahibi 200 kg tütün yetiştirebilmektedir.

İşletmelerin miras yoluyla giderek parçalanması ve küçülmesi, tarımla uğraşan çiftçi ailelerinin geçimini sağlayacak gelirin elde edilmesini güçlendirmektedir. Küçük işletmelerdeki makina maliyetinin yüksek olması nedeniyle makina kullanımı da zorlaşmaktadır. İşletmelerdeki arazileri küçük, dağınık ve çok parçalı olması tarım alet ve makinalarının kullanımını zorlaştırmakta ve birim alandan kazanılan geliri düşürmektedir.

Bitlis ilindeki arazilerin % 71'inin dağlık olması nedeniyle arazi eğimi artmaktadır. Arazisi dağlık olan Mutki, Hizan ve Merkez ilçelerinde makina kullanımı zorlaşmaktadır. Özellikle dağlık arazisi az olan Ahlat, Adilcevaz ve Güroymak ilçelerinde makina kullanımı daha fazladır.

Motorinin pahalı olması makina kullanımını engelleyen bir başka unsurdur. Bitlis ilinde kaçak motorin kullanılmaktadır. Kaçak motorin diğer motorinlere göre daha ucuzdur. Kaçak motorin kullanan işletmelerdeki traktörler daha çabuk arıza yapmaktadır.

İşletme sahiplerinin eğitim düzeyleri düşüktür. İşletme sahiplerinin tarım alet ve makinalarının bakımı, onarımı, muhafazası konusunda bilgileri yeterli değildir. Yanlış uygulanan tarım teknikleri nedeniyle, birim alandan alınması gereken ürün miktarı azalmaktadır.

Tarımsal yayım faaliyetleri yeterli düzeyde değildir.

Tarımsal yayımın temel amacı, kırsal nüfusun her yönden kalkınmasında rol oynayan tüm faktörlerin iyileştirilmesine yardımcı olmak ve yol göstermektir. Tarımsal yayım ile pratikte uygulanabilir ve yüksek düzeyli bilgi transferi sağlanır (Anonim 2002a).

Bitlis ilinde yayım hizmetleri Tarım İl Müdürlüğü elemanlarınca yürütülmekte, ancak yayım elemanı sayısının yeterli olmaması nedeniyle etkin şekilde uygulanamamaktadır. Ayrıca yayım hizmetlerinde ihmal edilen önemli konular ve hedef kitleler vardır. Üretim teknikleri dışındaki, pazarlama, pazar araştırması, işletmecilik ve doğal kaynakların korunması gibi konular ile kadınlar ve gençler yayım çalışmalarında ihmal edilmiştir (Anonim 2002a).

Ucuz ve kalitesiz tarım alet ve makinalarının kullanımı nedeniyle, makinalar kısa sürede arızalanmaktadır. Makinaların tamiri nedeniyle zaman kaybı olmakta ve işler zamanında yapılamamaktadır. Makinaların tamiri ek bir masraf oluşturmaktadır. Bu makinaların kullanım ömründe kısadır.

Tarım alet ve makina kullanımı yeterli düzeyde değildir. İşletmelerde hane halkı sayısının fazla olması nedeniyle işlerin çoğunluğu insan gücü ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle işletmelerde kullanılması gereken makina sayısı düşmektedir.

İşletmelerde makina seçiminde yapılan hatalar nedeniyle, makinaların çoğu kullanılamamaktadır. İşletmelerin arazilerine ve bütçelerine uygun makinayı belirlemek bir uzman işidir. Bitlis ilindeki işletmelere makina seçiminde yardımcı olacak yeterli uzman bulunmamaktadır.

Tarımsal kredilerin faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle, dar gelirli işletme sahipleri tarım alet ve makinalarını almakta zorlanmaktadırlar.

Elektrik kesintilerinin çok sık görülmesi nedeniyle, elektrikle çalışan tarım alet ve makinalarının (Süt sağma makinası, yayık makinası, krema makinası, vb.) kullanılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle kış mevsiminde elektrik kesintisi çok sık görülmektedir. Köylere kış mevsiminde yolların kapalı olması nedeniyle ulaşmak uzun zaman almaktadır. Elektrik kesintisi nedeniyle makinalar daha çabuk bozulmakta, işler tam olarak bitirilememektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bitlis ilinde ve Türkiye’de 1999-2003 yılları arasındaki işlenen alanlara düşen traktör güçleri, Çizelge 4.3. ve Çizelge 4.4.’den alınarak, Çizelge 5.1.’de verilmiştir. Türkiye’deki işlenen alanlara düşen traktör güçleri, Bitlis ilindeki değerlerden 1999 yılında 3,5 kat fazla çıkarken 2000, 2001, 2002 ve 2003 yıllarında ortalama 3 kat fazla çıkmıştır. Bitlis ilindeki arazilerin büyük çoğunluğunun dağlık olması traktör ve makina kullanımını azaltmaktadır. Bitlis ilinde özellikle Merkez, Mutki ve Hizan ilçelerinde karasaban ve hayvan pulluğu gibi ekipmanlar kullanılmaktadır. Bu ilçelerdeki traktör sayıları da azdır. Bitlis ilinde işlenen alana düşen güç miktarını artırmak için hayvan gücü ve ekipmanlarının kullanımına son verilerek, traktör gücü ve ekipmanlarının kullanımı sağlanmalıdır.

Çizelge 5.1. Bitlis ilinde ve Türkiye’de işlenen alanlara düşen traktör güçleri

Yıllar	Türkiye’de İşlenen Alana Düşen Güç Miktarı (kW/ha)	Bitlis İlinde İşlenen Alana Düşen Güç Miktarı(kW/ha)
1999	1,21	0,34
2000	1,25	0,41
2001	1,26	0,42
2002	1,29	0,44
2003	1,36	0,44

Türkiye ve Bitlis ilinin 1999-2003 yılları arasındaki 1000 ha alana düşen traktör sayıları Çizelge 4.5. ve Çizelge 4.6.’dan alınarak, Çizelge 5.2.’de verilmiştir. Türkiye’deki 1000 ha alana düşen traktör sayıları, Bitlis ilinden yıllara göre 3-4 kat fazladır. Bitlis ilinde kullanılan traktör sayıları arttırılmalıdır.

Bitlis ili ve Türkiye’nin 1999-2003 yılları arasındaki, traktör başına düşen işlenen alan değerleri Çizelge 4.7. ve Çizelge 4.8.’den alınarak, Çizelge 5.3.’te verilmiştir. Bitlis ilinde traktör başına düşen işlenen alan değerleri, Türkiye değerlerinden yıllara göre 3-4 kat fazla çıkmıştır. Bitlis ili traktör başına düşen tarımsal alan yönünden yeterli görülmektedir. Bitlis ve Türkiye’de 1999’dan 2003 yılına doğru traktör başına düşen

tarımsal alan değerlerinde azalma görülmektedir. Bu azalmanın nedeni 1999 yılından 2003 yılına doğru traktör sayılarında sürekli artış görülürken, ekilen alan miktarlarında azalma görülmektedir. Bitlis ve Türkiye’de ekilen alanlardaki azalma, tarla alanlarında görülmektedir.

Çizelge 5.2. Bitlis ili ve Türkiye’nin traktör sayısı / 1000 ha değerleri

Yıllar	Türkiye’nin Traktör Sayısı/1000 ha	Bitlis ili Traktör Sayısı/1000 ha
1999	34	9
2000	36	11
2001	36	11
2002	37	11
2003	38	11

Çizelge 5.3. Bitlis ilinde ve Türkiye’de işlenen tarımsal alan / traktör değerleri

Yıllar	Türkiye’de İşlenen Tarımsal Alan / Traktör (ha/traktör)	Bitlis ilinde İşlenen Tarımsal Alan / Traktör (ha/traktör)
1999	28,99	114,32
2000	27,99	94,57
2001	27,78	93,79
2002	27,40	89,09
2003	26,09	91,15

Bitlis ilinin ve Türkiye’nin 1999-2003 yılları arasındaki traktör başına düşen ekipman ağırlıkları, Çizelge 4.10. ve Çizelge 4.11.’den alınarak, Çizelge 5.4.’de verilmiştir. Bitlis ilinde bir traktöre düşen ekipman ağırlığı, Türkiye değerlerinden fazladır. Bitlis ilindeki bir traktöre düşen ekipman ağırlığı değerleri, Türkiye’deki değerlerden yıllara göre 1,02-1,41 kat fazladır. Türkiye’de bir traktöre düşen ekipman ağırlığı 2001 yılında 2,98 ton iken, 2002 yılında artarak 3,37 tona yükselmiştir. Bitlis ilinde bir traktöre düşen ekipman ağırlığı 1999 yılından (3,48 ton) 2001 yılına doğru (3,05 ton) azalırken, 2002

yılında tekrar yükselerek 4,76 ton olmuştur. Bitlis ilinde 2002 yılında orak makinası sayısının fazla kullanılması nedeniyle, bu yılda bir traktöre düşen ekipman ağırlığı fazla çıkmıştır.

Çizelge 5.4. Bitlis ilinin ve Türkiye'nin traktör başına düşen ekipman ağırlıkları

Yıllar	Türkiye'nin Traktör Başına Düşen Ekipman Ağırlığı (ton / traktör)	Bitlis İlinin Traktör Başına Düşen Ekipman Ağırlığı (ton / traktör)
1999	2,98	3,48
2000	2,97	3,29
2001	2,98	3,05
2002	3,37	4,76
2003	3,35	3,46

Bitlis ilinin ve Türkiye'nin 1999-2003 yılları arasındaki bir traktöre düşen makina sayıları Çizelge 4.12. ve Çizelge 4.13.'ten alınarak, Çizelge 5.5.'te verilmiştir. Bitlis ve Türkiye'de ortalama olarak bir traktöre 5 makina düşmektedir. Bitlis ilinde 1999, 2002 ve 2003 yıllarında bir traktöre düşen makina sayıları, Türkiye'ye göre yüksek çıkmıştır. Türkiye'de 2002 yılında bir traktöre 5 makina düşerken, Bitlis ilinde 7 makina düşmüştür.

Çizelge 5.5. Bitlis ilinde ve Türkiye'de bir traktöre düşen makina sayıları

Yıllar	Türkiye'de Bir Traktöre Düşen Makina Sayısı (Makina / Traktör)	Bitlis ilinde Bir Traktöre Düşen Makina Sayısı (Makina / Traktör)
1999	5,053	5,356
2000	5,026	5,006
2001	5,035	4,907
2002	5,063	7,658
2003	5,024	5,374

Bitlis ilinde traktör Ahlat, Adilceviz ve Güroymak ilçelerinde diğer ilçelere göre daha fazla kullanılmaktadır. Traktör en fazla Ahlat ilçesinde kullanılmaktadır. Tarım alet ve makinaları da traktör sayıları ile orantılı olarak en fazla Ahlat, Adilceviz ve Güroymak ilçelerinde kullanılmaktadır. Karasaban ve hayvan pulluğu en fazla Merkez, Mutki ve Hizan ilçelerinde kullanılmaktadır. Bu ilçelerde traktör ve ekipmanları arazinin eğimli olması nedeniyle fazla kullanılmamaktadır. Bitlis ilinin ilçelerinde yaklaşık olarak bir traktöre bir tarım arabası ve bir kulaklı pulluk düşmektedir. Bitlis ilinde başta buğday olmak üzere, çavdar, tütün, şeker pancarı, patates ve yonca en fazla ekilen ürünlerdir. Tarım alet ve makinaları da bu ürünlere uygun olarak belirlenmektedir.

Bitlis ilinde toplam 23 371 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin % 23,70'i 10-19 da alana, % 18,42'si 20-49 da alana ve % 17,49'u 5-9 da alana sahip işletmelerdir. Türkiye'de toplam 3 076 650 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin % 30,91'i 20-49 da alana, % 18,20'si 50-99 da alana ve % 17,55'i 10-19 da alana sahip işletmelerdir. Bitlis ve Türkiye'deki işletmelerin çoğunluğunu küçük işletmeler oluşturmaktadır. Küçük işletmelerdeki mekanizasyon maliyetleri daha yüksektir.

Bitkisel üretim ve hayvan yetiştiren işletmelerde işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %82,30 , Türkiye'de ise %67,43'tür. Yalnız bitkisel üretim yapan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %15,87, Türkiye'de ise %30,21'dir. Yalnız hayvan yetiştiren işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %1,83, Türkiye'de ise %2,36'dır.

Traktörden yararlanma oranı Bitlis ilinde 0,12 iken, Türkiye'de 0,31 olarak bulunmuştur. Traktörden yararlanma oranı Türkiye değeri daha yüksektir.

Traktörü kendi malı olan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %35,52 değeri ile 50-99 da alana sahip işletmelerde en yüksek, Türkiye'de ise %28,61 değeri ile 20-49 da sahip işletmelerde en yüksektir. Traktörü ortak olan işletme sayısı oranı Bitlis ilinde %33,16 değeri ile 20-49 da alana sahip işletmelerde en yüksek, Türkiye'de ise %27,98 değeri ile 50-99 da alana sahip işletmelerde en yüksektir.

Türkiye’de biçerdöveri kendi malı olan işletme sayısı oranı %32,51 değeri ile 100-199 da alana sahip alanlarda en yüksek iken, biçerdöveri ortak olan işletme sayısı oranı %32,00 değeri ile 200-499 da alana sahip alanlarda en yüksektir. Bitlis ilinin Adilcevaz ilçesinde 1 biçerdöver bulunmaktadır.

Bitlis ilinin mekanizasyon durumunu belirleyen veriler ve yapılan anket çalışması sonucunda belirlenen tarımsal mekanizasyon sorunları ile ilgili çözüm önerileri şunlardır:

1. Hayvan gücüyle çekilen karasaban ve hayvan pulluğu gibi ilkel tarım alet ve makinalarının yerine, daha küçük güçlü traktörler ve ekipmanlar kullanılmalıdır.
2. Bitlis ilinde tütün tarımına uygun makinalar belirlenerek, tanıtımı yapılmalı ve kullanılması için teşvik edilmelidir. Fide dikme makinası, yağmurlama sulama tesisi gibi makinaların kullanımını arttırılmalıdır.
3. Miras yoluyla küçülen, parçalanmış ve dağınık durumdaki araziler arazi toplulaştırması yöntemi ile bir araya toplanmalıdır. Makina kullanım masraflarını düşürmek için ortak makina kullanımı önerilebilir.
4. Arazileri eğimli olan işletme sahipleri, toprak işleme tekniklerini iyi uygulamalıdır. Toprak işleme teknikleri tarımsal yayım faaliyetleri ile işletme sahiplerine öğretilmelidir. Araziye uygun traktör ve ekipmanları kullanılmalıdır.
5. Kaçak motorin kullanımı makina maliyetini düşürmek için uygun bir yöntem değildir. Çünkü kaçak motorin kullanıldığında traktör daha çabuk arızalanmakta, tam verimle çalışmamakta ve ömrü kısalmaktadır. Yasal yönden kaçak motorin kullanmanın cezası da vardır. Bu nedenlerden dolayı piyasada satılan normal motorin kullanmak daha uygundur.
6. Traktörü ehliyetli, tarım tekniklerini iyi bilen ve traktörün gerekli bakımlarını zamanında yapan kişiler kullandığında birim alandaki makina masrafları düşecektir.

7. Tarımsal yayım faaliyetleri ile işletmelerde çalışan insanlara toprak işleme teknikleri, tarım alet ve makinalarının kullanımı, bakımı, onarımı, muhafazası, işletmecilik, ilaçlama teknikleri gibi konularda bilgiler verilmelidir.

8. Ucuz ve kalitesiz makina kullanımına son verilerek, daha uzun ömürlü, yedek parçası bulunabilen, dayanıklı ve garantili makinalar kullanılmalıdır. Uzun vadeli hesap yapıldığında bu makinaların daha ekonomik olduğu görülecektir. Tarımsal faaliyetlerde de fazla zaman kaybı olmayacaktır.

9. Hatalı makina alımını engellemek için uzmanlara başvurulmalıdır. İlk önce toprak analizi yapılarak arazide yetiştirilebilecek ürünler belirlenmelidir. Pazar araştırması yapıldıktan sonra işletme arazilerinde yetiştirilecek ürüne uygun makinalar belirlenmelidir. Makinaların belirlenmesinden sonra da işletme sahibinin bütçesine uygun makinalar belirlenerek satın alınmalıdır.

10. Tarımsal krediler dar gelirli çiftçilerin makina alımını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmelidir. Düşük faizli ve uzun vadeli krediler verilerek, küçük işletmelerdeki makina sayısı arttırılabilir.

11. Elektrik kesintisinin nedenleri araştırılarak Türkiye Elektrik Kurumu'ndan yardım istenmelidir. Elektrik kesintisi, kışın kuvvetli fırtınadan dolayı tellerin kopması, tellerin birbirine dokunması gibi nedenlerle kesiliyorsa, yer altı tesisatı daha uygun olabilir. Elektrikle çalışan tarım alet ve makinaları için işletmelerin bütçelerine uygun jeneratörlerin kullanımı ya da bölgede otoprodüktör işletmelerin teşvik edilmesi ve çalıştırılması önerilebilir.

12. Hanehalkı sayısının fazla artmaması için Sağlık Bakanlığı ile işbirliği yapılmalıdır. Aile planlaması yöntemleri ile ilgili seminerler verilmelidir. Tarımsal faaliyetlerdeki kar miktarını artırmanın yolu hanehalkı sayısının artmasıyla değil, makina sayısının artmasıyla sağlanacağı anlatılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, İ., Topakcı, M., Çanakcı, M. 1997. Antalya Bölgesi Tarım İşletmelerinin Tarımsal Yapı ve Mekanizasyon Özellikleri. Tarımsal Mekanizasyon 17. Ulusal Kongresi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 45-57, Tokat.
- Altuntaş, E., Öğüt, H., Taşer, Ö.F. 1997. Ülkemizin Coğrafik Bölgelerine Göre Tarımsal Mekanizasyon Durumu. Tarımsal Mekanizasyon 17. Ulusal Kongresi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 68-75, Tokat.
- Anonim. 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler DİE yayını, 321 s., Ankara.
- Anonim. 2001. Tarımsal Yapı. DİE yayını, 588 s., Ankara.
- Anonim. 2002a. Bitlis Tarım Master Planı. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yayını, 125 s., Malatya.
- Anonim. 2002b. 2000 Genel Nüfus Sayımı. DİE yayını, 188 s., Ankara.
- Anonim. 2002c. Tarımsal Yapı. DİE yayını, 598 s., Ankara.
- Anonim. 2003a. Genel Tarım Sayımı. DİE yayını, 109 s., Ankara.
- Anonim. 2003b. Tarımsal Yapı. DİE yayını, 544 s., Ankara.
- Anonim. 2004a. 2004 Yılı Brifingi. Bitlis Tarım İl Müdürlüğü yayını, 55 s., Bitlis.
- Anonim. 2004b. Tarımsal Yapı. DİE yayını, 544 s., Ankara.
- Anonim. 2005a. Bitlis İli Meteorolojik Verileri. T.C. Başbakanlık Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri, disket ortamında, Ankara.
- Anonim. 2005b. Türkiye İstatistik Yıllığı. DİE yayını, 406 s., Ankara.
- Anonim. 2005c. Tarımsal Yapı. DİE yayını, 546 s., Ankara.
- Anonim. 1999-2006a. Deney Raporları. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım Alet ve Makinaları Test Merkezi Müdürlüğü verileri, Ankara.
- Anonim. 1999-2006b. Deney Raporları. Tarım alet ve makinalarını üreten firmalara ait kataloglar. Tugem Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim. 2006. Tarım Makinaları Sayıları. Bitlis Tarım İl Müdürlüğü verileri, disket ortamında, Bitlis.
- Atay, S., Işık, A. 1997. Kahramanmaraş İlinde Tarım İşletmelerinin Tarımsal Yapı ve Mekanizasyon Özellikleri. Tarımsal Mekanizasyon 17. Ulusal Kongresi,

- Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 59-67, Tokat.
- Işık, E., Güler, T., Ayhan, A. 2003. Bursa İline İlişkin Mekanizasyon Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 17 (2) , s. 125-136, Bursa.
- Kadayıfçılar, S., Öztürk, R., Acar, A.İ. 1990. Tarımsal Mekanizasyon Derecesinin Değerlendirilmesi. Tarım Makinaları Bilimi ve Tekniği 2 (1), TMBTD Yayını, s. 1-4, Ankara.
- Kasap, A., Erdem, G., Ergüneş, G. 1991. Tokat İli Merkez İlçeye Bağlı Tarım İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Alet-Makine Kullanım Durumları. Tarımsal Mekanizasyon 13. Ulusal Kongresi, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 542-550, Konya.
- Kasap, A., Demir, A., Dilmaç, M. 1997. Tokat İlinde Tarımda Makinalaşmanın Genel Yapısı ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü. Tarımsal Mekanizasyon 17. Ulusal Kongresi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü Bildiri Kitabı, s. 35-43, Tokat.
- Onurbaş Avcıoğlu, A., and Atasoy, Z.D. 2002. A Research on Agricultural Mechanization Level of Turkey. 5th International Conference on Agricultural and Forest Engineering . 19-20 June 2002, s. 497-503, Warsaw.
- Özpınar, S. 2001. Marmara Bölgesi'nin Tarımsal Mekanizasyon Özelliklerinin Belirlenmesi. Tarımsal Mekanizasyon 20. Ulusal Kongresi, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 41-46, Şanlıurfa.
- Polat, R., Sağlam, R. 2001. GAP Bölgesinin Mekanizasyon Durumu ve Sorunları. Tarımsal Mekanizasyon 20. Ulusal Kongresi, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 617-621, Şanlıurfa.
- Sabancı, A., Akıncı, İ. 1994. Dünyada ve Türkiye'de Tarımsal Mekanizasyon Düzeyi ve Son Gelişmeler. Tarımsal Mekanizasyon 15. Ulusal Kongresi, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 404-414, Antalya.
- Saral, A., Vatandaş, M., Güner, M., Ceylan, M., Yenice, T. 2000. Türkiye

- Tarımının Makinalaşma Durumu. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2000, s. 901-923, Ankara.
- Toğa, N., 1994. Tarımsal Mekanizasyonun Sorunları ve Çözüm Önerileri. Tarımsal Mekanizasyon 15. Ulusal Kongresi, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü, Bildiri Kitabı, s. 434-444, Antalya.
- Yavuzcan, G. 1983. Ordu İli ve Yöresinin Tarımsal Mekanizasyon Sorunları ve Çözüm Yolları. Ordu İli ve Yöresinin Tarımsal ve Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 3-5 Ağustos 1983, s. 214-220, Ordu.
- Yavuzcan, G., Keskin, R., Ayık, M., Öztürk R., Acar, A.İ., Çelik, A., Vatandaş, M. 1986. Tarımsal Mekanizasyon Sorunları ve Çözüm Yolları. Güneydoğu Anadolu Projesi Tarımsal Kalkınma Sempozyumu, 18-21 Kasım 1986, s. 453-467, Ankara.

EKLER

Ek-1

ANKET FORMU

ANKETİ DÜZENLEYENİN

ADI, SOYADI : Mehmet KOÇAK

Tarih :

...../...../2006

GÖREVİ : Yüksek Lisans Öğrencisi

İL : Bitlis İLÇE : .....

KÖY : .....

ANKETİ CEVAPLAYANIN

ADI, SOYADI: .....

TELEFONU: .....

A- BİTKİSEL ÜRETİM

SORU 1- Hangi tarla ürünlerini ekiyorsunuz, ne kadar ürün alıyorsunuz?

ÜRÜN ADI	EKİLEN ALAN (Dekar)	ÜRETİM (Kg)	EKİM (Elle, Makinayla)	HASAT (Elle, Makinayla)	SATILAN MİKTAR (Kg)	BİRİM FİYATI (YTL)
Buğday						
Arpa						
Çavdar						
Mısır						
Nohut						
Fasulye						
Tütün						
Ş.Pancar						
K. Soğan						
Patates						

SORU 2- Hangi sebzeleri ekiyorsunuz, ne kadar ürün alıyorsunuz?

ÜRÜN ADI	EKİLEN ALAN (Dekar)	ÜRETİM (Kg)	EKİM, DİKİM (Elle, Makinayla)	HASAT (Elle, Makinayla)	SATILAN MİKTAR (Kg)	BİRİM FİYATI (YTL)
Lahana						
Bal Kabağı						
Kavun						
Karpuz						
Kabak(sakız)						
Hıyar						
Patlıcan						
Domates						
Biber(Dolma)						
Biber(Sivri)						
Sarımsak						
Soğan(Yeşil)						
Havuç						
Turp						
Şalgam						

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU**

SORU 3- Hangi meyvelerin üretimini yapıyorsunuz, ne kadar ürün alıyorsunuz?

MEYVE ADI	KAPLADIĞI ALAN (Dekar)	AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (Kg)	SATILAN MİKTAR (Kg)	BİRİM FİYATI (YTL)
Armut					
Ayva					
Elma					
Erik					
Kayısı					
Kiraz					
Şeftali					
Vişne					
Ant. Fıstığı					
Ceviz					
Badem					
Fındık					
Kestane					
Dut					
Nar					
Üzüm					

SORU 4- Tarla ürünleri üretimi esnasında karşılaşılan sorunlar nelerdir?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

SORU 5- Sebze üretimi esnasında karşılaşılan sorunlar nelerdir?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

SORU 6- Meyve üretimi esnasında karşılaşılan sorunlar nelerdir?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

SORU 7- Arazinizin tamamını tarımsal üretimde kullanıyor musunuz ?

- A)- Evet   B)- Hayır

SORU 8- Arazinizin tamamını tarımsal üretimde kullanmıyorsanız nedenleri nelerdir ?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU****B-HAYVANCILIK**

SORU 9-Hangi hayvanları besliyorsunuz ?

HAYVAN ADI	SAYISI	TARIMSAL FAALİYETLERDE KULLANILAN HAYVAN SAYISI	TARIMSAL FAALİYET ADI
Koyun(Yerli)			
Kuzu(Yerli)			
Kıl Keçisi			
Sığır(Yerli)			
Sığır(Kültür)			
Dana(Yerli)			
Dana(Kültür)			
Manda			
At			
Katır			
Eşek			
Tavuk			
Hindi			
Ördek			
Kaz			
Arı Kovanı			

SORU 10- Hayvancılıkla ilgili sorunlarınız nelerdir?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

SORU 11- Hayvan gücü ile işlenen arazi miktarını ve hayvanın adını söyleyiniz?

HAYVAN ADI	KULLANILAN ALET VE MAKİNA	EKİLEN ALAN (Dekar)	HASAT EDİLEN ALAN (Dekar)

C- TARIM ALET VE MAKİNALARI

SORU 12- Traktörünüz var mı?

- A)-Evet B)- Hayır

SORU 13- Traktörünüzün gücünü belirtiniz?

- A)- 01-10BG B)- 11-24BG C)-25-34BG D)- 35-50BG E)- 50+ BG

SORU 14- Traktörle işlenen arazi miktarınız ne kadardır?

TRAKTÖRÜN MÜLKİYET DURUMU	TRAKTÖRLE İŞLENEN ARAZİ(Dekar)
Kendi Malı	
Ortak	
Kira(Ücret, hizmet karşılığı,vb.)	
Akraba, komşu (Ücretsiz)	
Toplam	

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU****SORU 15- Hangi tarım alet ve makinalarını kullanıyorsunuz ?**

TARIM ALET VE MAKİNA ADI	SAYISI	KENDİ MALI	ORTAK	KİRA (Ücret, hizmet karşılığı)	AKRABA, KOMŞU (Ücretsiz)
Traktör					
Karasaban					
Hayvan Pulluğu					
Kulaklı Traktör Pulluğu					
Ark Açma Pulluğu					
Diskli Traktör Pulluğu					
Diskli Anız Pulluğu					
Dipkazan					
Toprak Frezesi					
Kültüvatör					
Merdane					
Diskli Tırmık					
Dişli Tırmık					
Ot Tırmığı					
Toprak Tesviye Makinaları					
Set Yapma Makinası					
Hayvan ve Trak. Ç. Ara çapa M.					
Traktörle Çekilen Ara Çapa Mak.					
Kombine Hububat Ekim Mak.					
Pnömatik Ekim Makinası					
Universal Ekim Makinası					
Patates Dikim Makinası					
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası					
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası					
Orak Makinası					
Biçerbağlar Makinası					
Balya Makinası					
Sapdöver Harman Makinası					
Sap Toplamalı Saman Yapma Mak.					
Tınav Makinası					
Döven					
Patates Sökme Makinası					
Pancar Sökme Makinası					
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.					
Mısır Silaj Makinası					
Selektör					
Sırt Pülverizatörü					
Sedyeli Pülv., Kombine Atomizör					
Kuyruk Milinden Har. Pülverizatör					
Motorlu Pülverizatör					
Toz Atar					
Atomizör					
Satirfüj Pompa					
Motopomp(Termik motorlu)					
Motopomp(Elektrikli)					
Derin Kuyu Pompası					
Yağmurlama Tesisi					
Damla Sulama Tesisi					
Krema Makinası					
Yayık Makinası					
Süt Sağma makinası					
Tarım Arabası(römork)					
Su Tankeri					

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU**

SORU 16- Tarım alet ve makinalarının alımı, bakımı, kullanımı ve muhafazasında karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-

SORU 16- 2005 üretim yılında biçerdöver kullanıldı mı?

- A)-Evet B)- Hayır

SORU 17- 2005 üretim yılında biçerdöverle hasat edilen alan miktarı ne kadardır?

.....Dekar .....Hektar

SORU 18- Neden biçerdöver kullanılmıyor?

- 1- 2-
- 2-

SORU 19- Kaç çocuğunuz var? .....kız .....erkek

SORU 20- Hanehalkı sayısı kaç kişidir?.....

SORU 21- Hanehalkından kaç kişi tarımsal faaliyetlerde çalışmaktadır?.....

SORU 22- Hanehalkı reisi ve fertlerinin öğrenim durumlarını belirtiniz.
(6 yaşından büyükler için)

ÖĞRENİM DURUMU	TOPLAM	KIZ	ERKEK
1-Okuryazar değil			
2- Okur yazar			
3-İlkokul mezunu			
4-İlköğretim mezunu yada okuyor			
5-Lise mezunu yada okuyor			
6-Yüksekokul mezunu yada okuyor			
7-Fakülte mezunu yada okuyor			
8-Diğer.....			

SORU 23- Sosyal güvenceniz var mı?

- A)-SSK B)-Bağkur C)-Emekli Sandığı D)-Yok

SORU 24- Sosyal güvencenizin olmasını ister misiniz ?

- A)-Evet B)- Hayır

SORU 25- Tarım dışında başka bir işle uğraşıyor musunuz ?

- 1-
- 2-

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU**

SORU 26- Tarımsal faaliyetler sizin geçiminiz için yeterlidir ?
A)- Evet B)- Hayır

SORU 27- 2005 üretim yılında karşılaştığınız sorunlarla ilgili kimlere başvuruda
bulundunuz?
A)-Ziraat Teknisyeni B)-Ziraat Mühendisi C)-Veteriner Hekim

SORU 28- 2005 üretim yılında ne kadar arazi kullandınız?

SULANAN ARAZİ (Dekar)	SULANMAYAN ARAZİ (Dekar)	NADAS (Dekar)	TOPLAM ARAZİ (Dekar)

SORU 29- Arazinin kullanılış şekli nasıldır?
A)-Kendi Arazisi B)-Ortak C)-Kira D)-Akraba, Komşu(ücretsiz)

SORU 30- İşletmenizde sulama tesisi var mı?
A)- Evet B)- Hayır

SORU 31- Sulama şekli hangisidir?
A)-Göl B)-Baraj C)-Akarsu D)-Yer altı

SORU 32- Sulama ile ilgili sorunlarınız var mı?
A)- Evet B)- Hayır

SORU 33- Sulama ile ilgili sorunlarınız nelerdir?
1-
2-
3-

SORU 34- 2005 üretim yılında hangi gübreyi kullandınız,miktarı ne kadardır?

GÜBRE ADI	-	MİKTARI(Kg)
Kimyasal Gübre Kullandım		
Çiftlik Gübresi Kullandım		
Gübre Kullanmadım		

SORU 35- 2005 üretim yılında zirai mücadele yaptınız mı?
A)-Evet B)-Hayır

SORU 36- 2005 üretim yılında erozyona maruz kalan araziniz var mı?
A)- Evet .....Dekar B)- Hayır

Ek-1 (Devamı)**ANKET FORMU**

SORU 37- Tarımsal üretimi olumsuz etkileyen toprak veya arazi problemleri nelerdir?

- A)- Çoraklaşma
- B)- Arazi parçasının eğimli olması
- C)- Arazi parçalarının küçük ve parçalı olması
- D)- Taşlılık
- E)- Taban suyu yüksekliği
- F)- Diğer.....

SORU 38- Tarımsal faaliyetlerle ilgili bilgileriniz yeterli midir?

- A)-Evet
- B)- Hayır

SORU 39- Tarımsal faaliyetleriniz ile ilgili eğitim almak ister misiniz ?

- A)- Evet
- B)- Hayır

SORU 40- Eğitim almak istediğiniz alanları belirtiniz.

EĞİTİM ALANLARI	
1-Bitkisel üretim (Ekim, dikim, hasat)	
2-İlaçlama	
3-Ürünlerin depolanması	
4-Ürünlerin pazarlanması	
5-Kooperatifçilik	
6-Hayvancılık	
7-Tarım alet ve makina kullanımı	
8-Tarım alet ve makinalarının bakımı, onarımı ve muhafazası	
9-Sulama	
10-Erozyon	
11-Tarım amaçlı kredi kullanımı	
12-Bilgisayar ve internet	

Ek-2

TARIM ALET VE MAKİNA AĞIRLIKLARI

TARIM ALET VE MAKİNA ADI	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	ORT. AĞ.
Kulaklı Traktör Pulluğu	220	470	410	265	320	340	478	605	525	675	430,8
Ark Açma Pulluğu	250	300	177	181	233						228,2
Diskli Traktör Pulluğu	470	400	310	490	520	560	590	620			495
Diskli Anız Pulluğu	425	475	525	575	625						525
Kulaklı Anız Pulluğu	115	227	321	383							261,5
Dipkazan	125	500	716	900	260	450	155	135			405,1
Toprak Frezesi	190	52	258	150	539	550	561	600	625	539	406,4
Rototiller	500	520	720	770	780	820	920	960	1000		776,7
Kültüratör	190	355	290	220	620	434	310	365	530	596	391
Merdane	600	305	319	333	347						380,8
Diskli Tırmık	470	516	372	415	452	617	770	823	480	543	545,8
Dişli Tırmık	215	210	113	143	169	195	330				196
Ot Tırnığı	160	340									250
Taş Toplama Mak.	3360										3360
Toprak Tesviye Makinaları	225	190	650	350	195						322
Set Yapma Makinası	470	520	650	800	850	900	750				706
Toprak Burgusu	236										236
Hayvan ve Traktörle Çek. Ara çapa M.	620	660	376	420	615	600	675				567
Traktörle Çekilen Ara Çapa Mak.	490	325	465	565	660	650	260	450	630	315	481
Traktörle Çekilen Hububat Ekim Mak.	954	920	580	660	740	820	860	940	1000	1300	877
Kombine Hububat Ekim Mak.	740	912	860	792	650	916	932	950	970	1300	902
Pnömatik Ekim Makinası	675	800	880	845	970	1080	700	630	450	720	775
Universal Ekim Makinası	610	660	710	760	860	1000	1120	600	720	780	782
Fide Dikim Mak.	185	315	465	590	700	280	340	400	460		415
Çiftlik Gübresi Dağıtma Makinası	1745	950	2000								1565
Kimyevi Gübre Dağıtma Makinası	134	140	266	80	180	250	300	400	600		261

Ek-2 (Devamı)**TARIM ALET VE MAKİNA AĞIRLIKLARI**

TARIM ALET VE MAKİNA ADI	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	ORT. AĞ.
Orak Makinası	558	568	575	557	565						565
Biçerbağlar Makinası	326	300	320								315
Balya Makinası	2535	2430	2120	2000	1535	1620	2430	1280	1240	1160	1835
Sapdöver Harman Makinası	1856	1496	1480	2060	1545	1910	1520	1210	1360	1880	1632
Sap Toplamalı Saman Yapma Mak.	1590	1400	1620								1537
Saman Aktarma Boşaltma Mak.	204	245									225
Patates Sökme Makinası	395										395
Kombine Patates Hasat Mak.	460										460
Pancar Sökme Makinası	1510										1510
Kombine Pancar Hasat Mak.	1950	2500									2225
Traktörle Çekilen Çayır Biçme Mak.	154	380	450	470	196	370	338	196	245	980	378
Motorlu Tırpan	10	13	14	12	11	9					12
Ot Silaj Mak.	515	500	580								532
Mısır Silaj Makinası	720	660	430	650	550	700	1280				713
Pamuk Toplama Mak.	3480	5000									4240
Ürün Kurutma Mak.	360	560									460
Selektör	1800	1150	950	1380	960	1200	1130	1100	790	1350	1181
Yem Hazırlama Mak.	3800	3780	4510	7800	390	470	380	600	650		2487
Yem Dağıtıcı Römork	1450	2100	3100	4200	6500	3500	4500	5600	6100	5100	4215
Sap Parçalama Mak.	910	675	840	325	710	890	980	382	412		680
Sırt Pülverizatörü	5	3									4
Sedyeli Pülverizatör,Kombine Atomizör	82	89	127	132	137	292	227	420			188
Kuyruk Milinden Hareketli Pülverizatör	96	127	132	137	95	105	130	290			139
Motorlu Pülverizatör	9	13	297	10							82

Ek-2 (Devamı)**TARIM ALET VE MAKİNA AĞIRLIKLARI**

TARIM ALET VE MAKİNA ADI	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	AĞR. Kg	ORT. AĞ.
Toz Atar	12	15	6	97	83	13	11	14			31
Atomizör	12	10	13								12
Satirfüj Pompa	185	171									178
Motopomp (Elektrik motorlu)	82	98	78	80	93	118	94				92
Motopomp (Termik motorlu)	4	7	9								7
Krema Makinası	15	13	16								15
Süt Sağma makinası (Sabit)	55	142	70	78	265	300					152
Süt Sağma makinası (Seyyar)	66	76	68	50	62						64
Tarım Arabası(römork)	1180	1060	1230	1170	1740	1110	1312	1530	1620	2100	1405
Su Tankeri (Tarımda Kullanılan)	940	742	645								776
Kepçe (Tarımda Kullanılan)	180	186	200	750	341						331

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet KOÇAK, Çankırı ilinin Orta ilçesinde 1973 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1991 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü'nü kazandı. 1992 yılında Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları Bölümü'ne yatay geçiş yaparak, 1995 yılında Ziraat Mühendisi olarak mezun oldu. 1996 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Makinaları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

Bitlis ilinde 1997-2001 yılları arasında Sınıf Öğretmeni olarak görev yaptı. Halen Ankara ili, Yenimahalle ilçesi, Yakacık Köyü İsmet Kurtuluş İlköğretim Okulu'nda Sınıf Öğretmeni olarak görevine devam etmektedir. Mehmet KOÇAK evli ve 3 çocuk babasıdır.